

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT 2002

HISTORISK FORENING FOR GRAASTEN BY OG EGN

HISTORISK FORENING
FOR
GRAASTEN BY OG EGN

ÅRSSKRIFT 2002

Redaktion:

Elsebeth Thygesen Kristensen

Kirsten Thomsen

Foto:

Hvor intet andet er angivet er fotografierne fra lokalhistorisk arkiv.

Forsidebillede:

Modtagelse på Torvet. Dronning Margrethe indleder sit sommerophold på Gråsten slot med at hilse på borgmester Bendt Olesen.

Foto S. Gülck

Bagsidebillede:

Hjertehøj. Postkort fra 1916.

Graasten Slot før ombygningen i 1936.

HISTORISK FORENING
FOR
GRAASTEN BY OG EGN

ÅRSSKRIFT 2002

Indhold

Tage Lauritsen:	Barndomserindringer fra Gråsten Slot	5
Iver Clausen:	Fra 0 til 75	26
E. Egholm og G. Østergaard:	Barberer i Gråsten	43
Marie Petersen:	Julebrev	52
E. Thygesen Kristensen:	Årets gang	60
Kirsten Thomsen:	Beretning fra arkivet	69
Frede Chr. Ihle:	Årsberetning	71

Barndomserindringer fra Graasten slot

Tage Lauritsen er født på Gråsten slot i 1923. Hans far var bereden gendarm og flyttede med den øvrige administration til Gråsten i maj 1920. Artiklen fortæller om livet på slottet set med barnets øjne. I 1935 flyttede familien til Ringgade 9, idet slottet var blevet overdraget til kronprinseparret. Tage Lauritsen tog realeksamen fra Gråsten skole og blev skovfogedelev ved Gråsten statsskovdistrikt. Efter soldatertiden, hvor han sluttede som premierløjtnant af reserven og bestået skovfogedeksamen, blev han ansat ved Jægersborg statsskovdistrikt som statsskovfoged og virkede her til sin pensionering i 1991.

I 1921 efter Genforeningen, købte den danske stat slottet ved ejeren Hertug Ernst Günthers død. Samtidig købte staten de store skove og to avlsgårde, der på det tidspunkt var bortforpagtede.

Fra da af vågnede flækken Gråsten op af sin tornerosesøvn. Slottet blev indrettet til kontorer for de myndigheder, der fra "det gamle land" flyttede til Graasten, fx politi, retsvæsen og biblioteksvæsen, og der blev indrettet boliger til de embedsmænd og tjenestemænd, der ikke kunne finde bolig i byen. Den lille smukke bygning med rødt bindingsværk ved indkørslen til slottet, blev ombygget til kontorer for Grænsegendarmerikorpsets regnskabsafdeling og kommandokontor. Tidligere var bygningen herskabsstald og der var stadig flere år efter en svag duft af hest i kontorerne. Jeg kunne for-

Bindingsværksbygningen ved indkørslen til slottet, der rummede grænsegendarmeriets kontorer.

nemme det, når jeg af og til hentede min far i bygningen. Det smukke slotskapel i den nordre fløj blev sognekirke.

Graasten blomstrede op og blev en driftig stationsby med handel og industri.

Min morfar Jørgen Petersen, fik stillingen som slotsvægter og kirketjener med tjenestebolig på slottet.

Min far, der var bereden gendarm ved Kongeågrænsen med tjeneste ved kommandokontoret i Kolding, skulle nu med den øvrige administration flytte til Graasten. Hertil ankom han i maj 1920 sammen med de øvrige gendarmere, der skulle gøre tjeneste ved den nye grænse langs Flensborg fjord.

I den første tid blev hotel Graastens lille sal indrettet til korpskontorer. Fars hest som fulgte med, blev opstaldet i Kraags Gæstgivergård. Selv blev han indkvarteret hos Guldsmid Jacobsen i Slotsgade.

*Korpsvagtme-
ster Johannes
Lauritsen til
hest foran slot-
tet i 1920.*

Her fik han en oplevelse for livet. Der var et ældre familiemedlem i huset på 82 år. Da han hilste på hende tog hun ham spontant om halsen og udbød: "Så kom I endelig tilbage, selvom det varede længe!" Min far fortalte ofte den historie, og blev rørt hver gang og fik blanke øjne.

I Graasten lærte min far slotsvægterens ældste datter at kende. De blev gift i slotskirken i 1922 og i 1923 den 11. november på våbenstilstands dagen for første verdenskrigs afslutning blev jeg født. Min far var som tidligere nævnt bereden gendarm, men i 1927 blev hestene skiftet ud med Fordbiler og Nimbusmotorcykler. Min far gjorde herefter tjeneste på kommandokontoret som våbenmester og nåede at bo i byen i 60 år.

Før vi begynder turen rundt på slottet for at hilse på beboerne, bør vi lige strejfe slottets historie, som der findes en del litteratur

om. Det var et eventyr for et barn at lytte til slottets arbejdere, når de talte om gamle dage i hertugens tid. Så blomstrede fantasien og vi troede næsten på hvad som helst.

Det lille trefløjede slot ligger på ruinerne af gamle bygninger, som tidligere lå på Vandrod, som halvøen hedder. Fandt vi børn en mosgroet mursten, så vi i fantasien det prægtige slot, der havde ligget der før det brændte.

Slottets kapel overlevede branden og er dermed rester af det gamle slot, og det gav yderligere fantasien næring.

For at skille det salte vand fra Sildekulen fra det ferske vand i slotssøen byggede en af hertugerne en dæmning med en bro over gennemløbet . Broen kaldtes Vindebroen, fordi det fortaltes, at der havde været en vindebro i gamle dage. Efterhånden blev der lavet vej på dæmningen, og broen blev til en almindelig vejbro, men navnet bestod.

Med sø -og vådområderne til alle sider samt en stor park, lå slottet meget ensomt set med et barns øjne. Dette gjorde, at vi ingen virkelig kontakt fik med børnene i byen, men vi savnede det ikke, vi havde legekammerater nok på slottet.

Det slot der står i dag, er ikke helt vor barndoms slot. Den nordre og søndre fløj med de fire pavilloner ser i dag ud som dengang, men der var åbne terrasser på hver side af tårnet og søjlegange med snoede søjler mod slotspladsen, og mod søen var der lukkede terrasser under de øverste åbne.

En tur rundt på slottet:

Står vi ved den østlige indkørsel og har det trefløjede slot foran os, har vi til højre mod nord kirkepavillonen. Her var tjenesteboliger for slotsvægteren i stuen og til slotsgartneren på første sal.

Slotsvægterens tjenestebolig havde køkken, spisestue og dagligstue på højre side af indgangen med trappen, der også førte op til slotsgartneren. Til venstre mod slotskirken var der 2 store soveværelser.

Af disse værelser var det for mig køkkenet, der var det hyggeligste og mest benyttede rum. Der var masser af plads omkring

Gråsten slot set fra gården. Hertug Ernst Günther havde ved ombygningen i 1910 opført pergolaer med snoede søjler både mod gården og på søsiden. Kirkefløjen ses til højre.

spisebordet, og på det store komfur stod der altid en kedel og snurrede hyggeligt. Min bedstefar havde intet kontor, så alle henvendte sig i køkkenet. Bedstemor lavede kaffe og bedstefar traf aftaler med håndværkere og slottets beboere om ting, der skulle laves eller udbedres. Da bedstefar, som tidligere nævnt også var kirketjener, kom præsten ofte, og man talte om de praktiske ting en kirketjener skulle tage sig af. Bedstemor blev ofte inddraget i aftalerne. Hun stod nemlig for pyntningen af kirken til høstfest og juleaften. I spise-stuen hang der over bedstefars stol på væggen hans fars – altså min oldefars gevær fra krigen 1864. Det gav til tider anledning til at bedstefar fortalte om gamle dage.

Min bedstefar hed som sagt Jørgen Petersen. En slotsvægters opgave var at føre tilsyn med slottets bygninger både ude og inde. Da han var murer kunne han gribe ind og reparere, hvor det var

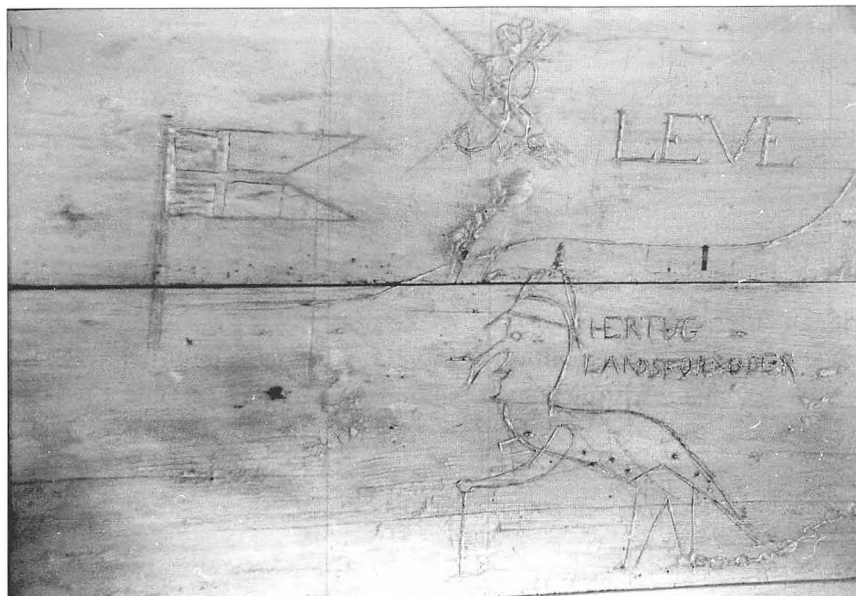
nødvendigt, eller sende bud efter andre håndværkere. Han passede slottet, vandværket i slottets kælder og skulle trække slotsuret i tårnet en gang om ugen og sørge for, at det gik præcist. Bedstefar var en stille, rolig og besindig mand. Han råbte aldrig højt, og vi børn fik aldrig skænd, men en stille og rolig tilrettevisning og forklaring.

Kun en gang var han virkelig vred. Det var da dommeren ville fortælle ham, en gammel håndværker, hvordan man skulle bruge en skovl. Da faldt der hårde ord, og der var kold luft mellem dem i lange tider.

Bedstemor var der altid, og når vi fik en sok eller faldt i slotsøen, så var der altid en varm komfurstang til det våde tøj og et varmt tæppe. Bedstemor sladrede aldrig om den slags hændelser til min mor, som hun vidste ville blive "aufgeregt", hvis hun fik det at vide. Hun havde selv haft 7 børn, der ikke boede hjemme mere, så hun vidste godt, hvordan børn skulle tages. Bedstemor sagde altid, at en rigtig gråstener falder i slotssøen mindst en gang, og så var den sag slut.

Bedstefar var som før omtalt også kirketjener. Hans job bestod i at klare det praktiske for præsten, tænde de levende lys på altret og udskifte de nedbrændte og til jul skaffe to ens juletræer, som stod på hver sin side af altret. Ringe til gudstjeneste på slotstårnets lille klokke, og kime til julegudstjenesten på den store klokke og træde pedalerne til orglets blæsebælg og passe kirkens centralfyr. Bedstemor stod for udsmykningen og rengøring af kirken. For os var det mest spændende hovedrengøringen. Så blev alt fjernet fra altret så der kun var det nøgne alterbord tilbage, men her var skjulte tegninger snittet ind i bordet af en dansk soldat i 1848 mens soldaterne var indkvarteret på slottet. Det gav et lille gys i os, når alterdugen blev fjernet

En vigtig opgave var at træde de to pedaler, der påvirkede blæsebælgene og gav orglet den luft der skulle til, for at det kunne spille, når tangenterne blev aktiverede. For at der var luft nok, skulle der altid være en pedal i topstilling og en i bundstilling. Pedalerne sad i et lille rum for enden af orglet. Her havde bedstefar en stol at sidde på under præstens prædiken, og en søndag gik det galt.

Alterbordet er muret op af små sten. På bagsiden er der et lille rum, der er lukket med en gammel jernbeslået trædør. Uden på murstenene er alterbordet beklædt med fyrrebrædder, og i denne træbeklædning findes på sydsiden nogle primitive indskæringer, som må formodes at være lavet af en dansk soldat, der har været indkvarteret i kirken i 1848. Man kan se et dannebrogssflag, FrederikVIIIs kronede monogram og ved siden af: Leve Frederik VII. Nedenunder ses en jaketklædt mand, der har pikkelhue på hovedet. Hans ene ben er lænket til en søjle. Indskriften fortæller, at det er "Hertug Landsforræder"

Bedstefar faldt i søvn. Til morskab for hele menigheden kom der ikke en lyd ud af orglet, da organisten, en ældre dame, skulle til at spille. Det varede længe inden bedstefar, der var en meget pligt-opfyldende mand, kom sig over det skete og selv begyndte at fortælle historien.

Præstens særlige værelse, sakristiet, lå bag altret med særlig indgang fra kirkepavillonen.

I den vestlige ende af kirken var våbenhuset med trappe op til galleriet (pulpituret). Her var der kun adgang for menigheden på de store højtider, når kirken var fyldt.

I kirkepavillonen oven på mine bedsteførelæres lejlighed på første sal boede som før omtalt slotsgartner Nielsen med kone og datteren Edith og sønnen William , som imidlertid var flyttet hjemmefra.

Edith var noget ældre end os og over legealderen . Hun var meget dygtig til at tegne og sad på sit værelse og lavede tegninger til de yngste, og når hun var færdig med en tegning smed hun den ud af vinduet til de forventningsfulde små. Slotsgartneren og hans kone var et par meget venlige mennesker. Jeg har kun hørt slotsgartneren råbe højt een gang, men da han i ophidselsen tabte sine kunstige tænder og kun lige nåede at gribe dem, trak han sig skyndsomt tilbage fra vinduet. Grunden til hans raseri var, at vi havde "lånt" gartneriets tohjulede trækkærre og drønedede rundt på gårdspladsen og skiftedes til at køre for hinanden. Vi fik hurtigt sat kærren på plads igen ved slotsgartnerens rasende udbrud.Vi var nemlig udmærket klar over, at det var vigtigt at holde sig gode venner med slotsgartneren. Han gav os nemlig tilladelse til at tage af nedfalden frugt fra de berømte Gråstenæbletræer. I det hele taget fik vi megen frugt - også fra haven omkring det gamle gartnerhus ved Felstedvej, der fungerede som redskabsrum for gartneriet.

Vi havde stor respekt for slotsgartneren. Han havde mange arbejdere under sig, og han var herskeren i parken. Vi børn glædede os hvert år til at græsplænen skulle slås. Det skete med le af flere mænd. De kunne bruge en le og vidste at holde den skarp. De sleb den ikke, men "harrede" den med en lille ambolt og en hammer. Med små rappe slag slog de æggen ud, så den blev tyndere.

Plænen blev kun slået den ene gang om året, og vi børn fik altid et område, hvor vi kunne bygge huler i høet. Høet blev senere stakket og solgt.

Vi forlader nu kirkefløjen og går ind i den nordvestlige pavillon, der vender ud mod slotssøen. Her var der en stor klinkebelagt hal med døre ind til stuejligheden beboet af regnskabsføreren for grænsegendarmeriets regnskabskontor. Regnskabsfører Christensen

og hans kone var et nobelt og velklædt par. De kom fra København og var elskværdige mennesker, der altid havde en venlig bemærkning til os børn. De havde ikke selv børn, men hr. Christensen ledede søndagsskolen, som havde til huse i kirken søndag eftermiddag. Når vejret var godt sprang han søndagsskolen over og tog os med på ture i omegnen.

Ad en meget bred trappe kom man op på 1. sal. Her boede mine forældre. Anne og Johannes Lauritsen. Det var en stor lejlighed, og der var så højt til loftet, at der var to fag vinduer over hinanden, som gjorde vinduespuddingen meget besværlig. I det hele taget var alle lejlighederne på slottet store og vanskelige at møblere. Mine forældre havde to børn. Åse og mig selv. Siden fik de min søster Birgit som blot var 2 år, da vi flyttede.

Min far var præget af, at han som 18-rig meldte sig som frivillig til militærtjeneste og efter 6 år i sikringsstyrken, deraf 4 år under 1. verdenskrig, som sergent, blev han hjemsendt, men fik straks herefter ansættelse i Grænsegendarmerikorpsset. Han var pligtopfyldende og autoritetstro, og det smittede af på os børn. Min mor var en typisk sønderjysk pige fra et dansk hjem men med tysk skolegang. Hun var hjemmegående som de fleste gifte kvinder på den tid. Hun var en lille spinkel sorthåret kvinde, som nok har følt de huslige pligter mere tyngende end de øvrige gifte kvinder på slottet, som alle var store og stærke. I hvert fald led min mor tit af migræne og måtte hvile sig. Derfor legede jeg som oftest hjemme hos de andre eller ude og ikke hjemme hos mig selv. I det hele taget havde vi som børn megen plads at røre os på, både inde og ude og på grund af de overdækkede terrasser var vi næsten altid ude uanset vejret.

Vi havde et meget stort køkken med komfur. Vort køkken stødte op til kirkefløjen kun adskilt fra orglet med en mur. Om søndagen kunne vi følge med i salmesangen fra køkkenet. Fra køkkenet var der adgang til dagligstuen og til spisestuen gennem et børneværelse. Fra spisestuen var der udgang til en stor trappeafsats, som var hovedindgang til lejligheden. Fra spisestuen var der tillige adgang til entre og toiletrum samt til dagligstuen, og derfra videre til et meget stort soveværelse. I det hele taget forsvandt møblerne i de store

rum. Især for unge mennesker med små midler og råd til få møbler.

På 3. sal, ovenpå vores lejlighed, boede to familier. Først kommuneassistent Petersen og hans kone med 4 børn. 2 drenge og 2 piger. Det var kun den yngste dreng Uwe, der var legebarn. Den anden dreng "Fritzi" var ældre og en fantastisk fodboldspiller, men desværre spillede han ikke meget med os. De to piger var også over legealderen, så dem så vi ikke meget til. Hr. og Fru Petersen var et par meget flinke mennesker. Hr. Petersen var en mager mand, meget venlig og yderst høflig, som altid svingede sin filthat i en stor bue som hilsen. Fru Petersen eller døtrene havde altid et par hjemmebagte kager og saftevand til os. Desværre flyttede de efter få år, og vi mistede en god legekammerat, Uwe - og de gode kager.

I stedet overtog overportør Jensen, ansat ved DSB og i folke-munde kaldet "alverdens overportør" lejemålet. Han rejste som afløser for områdets stationsmestere og kendte, og var kendt af mange mennesker deraf navnet "alverdens overportør". Hans kone var kraftig og energisk. Jeg husker, at min mor havde arrangeret fastelavn for min lillesøster og legekammeraten Dagny i vores lejlighed. Hun havde hængt to urtepotter ovenpå hinanden i en snor. Det var en fin tønne for et par småpiger, men overportørens kone ville også prøve og med et energisk slag smadrede hun urtepotterne. Det syntes hun var meget morsomt, men pigerne hylede og min mor blev meget fornærmet. Overportøren og hans kone havde 3 børn. Herman, Anne Katrine og Mogens hed børnene. Herman var ældre end os andre, men et stort legebarn, der kunne sætte gang i os andre. Det var noget vi var glade for, at en ældre dreng gad lege med os. Men vilde lege kan give skrammer. Da vi begyndte at cykle og endnu ikke havde fået vores egen cykel "kørte vi under stangen" på vores fædres cykler. Cyklen var ikke så nem at styre, og en dreng der var på besøg hos slotsgartneren, og som ikke kendte slot-tet, kørte ved en fejltagelse ud over den store trappe der førte ned til slotssøen og omkom.

Selv blev jeg ramt i det ene øje da vi engang legede med has-selkæppe som spyd, så jeg måtte på øjenklinik i Aabenraa. Heldig-vis gik det ikke ud over synet, men mit øjeåble blev syet sammen.

Legekammerater i 1929. Tage Lauritsen står yderst til højre. Privat foto.

Ambulancer var det sløjt med dengang, så turen til dr.Bayers klinik i Aabenraa skete i lillebil. Det kostede mig en uge på klinikken, som jeg husker som en dejlig ferie væk fra skolen.

Under nordvestpavillonen var der en stor kælder med vaske -og tørrerum samt brændselsrum. Når der skulle tørres tøj, måtte man tage den lange tur til tørrepladsen, der lå ved indkørslen til slotspladsen. Min bedstefar havde sit værksted og et stort materialerum i kælderen ved siden af under terrassen. Her var også slottets vandværk. Det gyste altid i os, når et af de to klaringsbassiner skulle renses, og det store afløb i bunden af bassinet blev åbnet, og vandet med en høj gurglende lyd forsvandt i det store mørke hul. Det var som om vi selv blev suget med ud. Så var det mere hyggeligt at se det friske vand løbe ud af de store vandhaner og langsomt fylde bassinet op igen bagefter.

Fra min bedstefars kælderrum under terrassen førte en lang smal gang ned til frugtkælderen under tårnet. Her blev årets høst af æbler

og pærer udlagt på hylder til opbevaring og videresalg. Af og til skulle beholdningen efterses for begyndende råd, det blev gjort af gartnerens folk især af en ældre havearbejder, som vi kaldte "Dese". Han var en lille mand med overskæg. Flink og altid med et lunt smil om læben, og kunne han binde os en historie på ærmet, var dagen reddet for ham

Den historie jeg husker bedst, var den han fortalte om hertug Ernst Günthers kusk, der engang kørte så stærkt, at den ene hest døde ved Adsbøl kirke, men først faldt om, da kusken standsede på slotspladsen. Vi gjorde os mange forestillinger om historien, men ville ikke rigtig tro den. Men "Dese" fremførte, at hestene jo var spændt sammen med de andre, og så kunne den jo ikke falde pga farten, og blev båret med til slottet Vi troede ham stadig ikke rigtig, men kunne ikke modbevise det han sagde Vi fik mange æbler med en lille plet af ham, men først efter en gevaldig kamp. Når han råbte: "Vil I ha noe æfle, så kum å hint dem" Så løb vi ned i kælderen og blev straks modtaget med en kanonade af rigtig rådne æbler som "Dese" kastede på os, og som vi prompte samlede op og sendte retur. Bagefter fik vi alle de æbler, vi kunne spise, men først måtte vi pænt feje alt op efter æblekampen . Når vi siden dukkede op fra kælderen, havde vi lommerne fulde af saftige æbler og sågar nogle under blusen.

De to terrasser på hver side af tårnet lå i 1. sals højde og blev kun brugt til luftning af sengetøj og gangklæder. Det var vanskeligt at gå der på grund af de store velpolerede strandsten, der lå på terrassegulvet. Mod gårdspladsen var der en mur og mod søen kun kæder på cementsokler.

I stueetagen nedenunder den nordvendte terrasse mellem slots-tårnet og den nordvestlige pavillon boede kriminalbetjent Ræthinge med sin kone, der var toldassistent, og to børn Lis og Torben. Senere kom Anne til, men hun nåede ikke at blive ret gammel før familien flyttede fra slottet nogle år før de øvrige beboere. Faderen var en alvorlig og noget reserveret mand - det man ville kalde en typisk kriminalmand. Moderen derimod var mere åben og havde altid en venlig bemærkning til os. Ræthinge havde en cykel, som

vi drenge var meget imponerede over. Den var nemlig lavet af tynde sortlakerede stålstænger og meget tung. Cyklen var den eneste af slagsen i Graasten. Vi var virkelig kede af, at Lis og Torben, som vi havde haft så meget til fælles med, flyttede.

Kriminalpolitiet, som havde haft til huse i pavillonon på samme etage som mine forældre, blot med udsigt over søen, flyttede nu ned i den ledige lejlighed efter Råthinge. Fru Hammer, en krigsenke med sønnen Peter, flyttede nu ind i de lokaler kriminalpolitiet havde forladt. Fru Hammer var en lille sat dame og meget sød. Sammen med sin søster gjorde hun rent i politiets og grænsendarmeriets kontorer.

Om sommeren bestyrede fru Hammer den kommunale badeanstalt på Fiskenæs med stor autoritet. Hun så især til, at vi drenge ikke lurede ved pigernes omklædningsrum. Men en gang om året kunne man frit færdes overalt på badeanstalten. Det var på fru Hammers fødselsdag. Så blev der serveret saftvand og kage, og vi børn kom med blomster og chokolade, så badeanstalten mest lignede en større blomsterbutik.

I slotstårnet var der i stueetagen kommunebibliotek, hvor der tidligere havde været musikstue, kaminstue og billardstue.

På første sal og på anden sal var der bolig for skolelærer Laurids Andersen, der samtidig bestyrede kommunebiblioteket. Han havde kone og tre børn Kirsten, Bodil og Tage. Fru Andersen døde tidligt, så hende havde vi ikke noget indtryk af. Laurids Andersen var en meget aristokratisk herre både i væsen og af udseende, høj mager og meget rank. Mig kaldte han altid Lauritsen, og det holdt sig gennem hele min skoletid, hvor jeg havde ham i både engelsk og geografi. Grunden til at han ikke kaldte mig ved fornavn var formentlig, at han selv havde en søn ved navn Tage.

Øverst oppe i tårnet sad tårnuret. For os børn var det et privilegium at komme med op til det store urværk med de mange tandhjul og det store pendul, der langsomt svingede fra side til side. Tik-tak. Før uret faldt i slag, vågnede det op og blev støjende. Svinghjul snurrede, stænger og wire bevægede sig og pludselig faldt uret i slag, enten det nu var kvarterslag på den lille klokke eller timeslag på den store. Når det var overstået faldt uret atter til ro,

og så hørte man igen kun det langsomme tik-tak . Det var lidt uhyggeligt - næsten som om uret var et levende væsen.

Hver søndag blev den lille klokke brugt som kirkeklokke. Bedstefar trak i et tov og fik sving i klokkens knebel, og klokkens sprøde klang kaldte ud over slotssøen og byen. Til julegudstjeneste kimedede man med træhamre på lange skafter og slog små rappe slag på klokken. Der skulle altid to til at slå med hver sin hammer for at få den rette lyd. Under kimningen stod man helt oppe ved klokken. Det kunne være en kold tårn.

Slotsuret havde 8 dages værk. Først trak man loddet til uret op og derefter loddet til slagværket. Det var store håndsving der blev brugt til det, og det var spændende, hvis vi fik lov til at prøve.

På den anden side af tårnet lå den sydlige terrasse og under den var der en tom sal, som ikke blev benyttet, og det kunne tydeligt ses. Fugtskjoldet og muggen så den ud og ingen har vel vidst, hvad den skulle bruges til. Mærkelig nok var det det eneste rum på slottet, der ikke blev brugt. Vi børn ville gerne derind, for vi syntes det var et spændende sted, men her var adgang forbudt.

Nu går vi ind i den sydvestlige pavillon, og ind i den store flisebelagte hal med døre ind til de værelser, der blev brugt af dommerembedets kontorer. En bred trappe førte op til første sal, der også hørte under dommerembedet. Her boede dommer Gredsted med kone og to døtre. Den yngste, som blev kaldt "Dudder", var blevet for stor til at lege med os.

Hun var meget omsværmet af drenge fra skolen, så der var altid leben foran pavillonens indgangsdør af drenge, som vi gerne ville lege med. Men de havde åbenbart andre interesser, som vi ikke forstod, og så mistede vi interessen.

Dommeren var sin egen og havde sine egne meninger om, hvordan vi måtte færdes i parken, og de var ikke i overensstemmelse med slotsgartnerens, der gav os et langt tøj og satte få regler. Vi måtte ikke løbe i blomsterbedene eller busketterne på græsplænen. Økse, knive og save var forbudt. Og skulle vi bygge huler måtte det ske i sumpene eller på visse skrænter i parkens udkant, men dommeren var af en anden mening. For ham måtte vi slet ikke lege

i parken. Når vi kom i nærheden af ham truede han af os med sin stok og råbte efter os. En dag hvor vi legede røver og soldater, var jeg så uheldig at blive fanget af ham. Han greb mig i nakken og svingede sin stok over mit hoved uden dog at slå, men råbte at jeg var en forbandet gendarmunge. Bagefter legede vi ufortrødent videre, for vi havde jo ikke overtrådt slotsgartnerens regler. Dommeren havde også efter vores mening en mærkelig skik. Han gik ofte rundt i parken og læste avis med hele avissiden slået ud. Vi kunne ikke forstå, at man både kunne læse avis og se hvor man gik på en gang, og det var vores frommeste ønske, at han en dag ville støde ind i noget, men det skete desværre aldrig.

På 3. sal, ovenpå dommerens, boede politiassistent Pilegård med kone og fem børn. Kun tvillingerne Inger og Svend var legebørn. De to ældste var flyttet hjemmefra, og storebror Christian, som stadig boede hjemme, gad ikke lege med os. Pilegård var en mand, hvis væsen og statur sagde politimand og chef. Overfor os børn var han nu meget flink og altid med på en spøg. Fru Pilegård var alle tiders mor og forventningerne til tvillingernes fødselsdag var høje, for så var der mængder af kager og søde sager. Jeg legede meget sammen med sønnen Svend og kom ofte i deres hjem. Fra køkkenet i deres lejlighed kunne man gennem en entre komme ind i lejlighedens øvrige rum og ind på det spændende loft over politimesterens spisestue. Det var stort og lige under tagkonstruktionen. Midt på gulvet gik en stige op til en platform, hvor et stort tagvindue kunne åbnes. Her stod slottets flagstang. På alle officielle flagdage hejste min bedstefar slottets splitflag, og da det var lige efter genforeningen, var der mange af slagsen, hvor flaget skulle hejses og stryges.

Underetagen i mellemfløjen ved siden af den sydlige pavillon var også dommerembedets domæne. Her lå den store retssal, som havde været hertugens spisesal.

Nu skal vi se nærmere på den sidste pavillon, nemlig den der kaldes køkkenpavillonen. Her var der i stueetagen kontorer for ordenspolitiet med overbetjent Damsgård som leder. Han var en stor kraftkarl, som talte langsomt og velovervejet og som udstrålede me-

gen autoritet . Her var også små celler og i fantasien, så vi altid tyve og røvere bag tremmerne, men det hele var i virkeligheden meget fredeligt. Cellerne blev vist mest brugt som detention for dem, der havde drukket for meget. En af cellerne blev fx kun benyttet til papirer, der skulle brændes i køkkenovnen, når der skulle tændes op og min bedstefar havde den opgave at sørge for optændingspinde. Der kom på et tidspunkt nogle nye betjente til stationen.

En dag, da min bedstefar, som de kaldte "gamle Petsen", stod og flækkede brænde fandt de på at slå slåen for celledøren , så han ikke kunne komme ud. Men de glemte imidlertid at slå slåen fra ved frokosttid. Dengang gik alle hjem til frokost. Der sad han så, min bedstefar, og kunne ikke komme ud og ingen hørte hans råk. Til sidst blev det ham for meget. Resolut slog han døren ind med sin økse og gik hjem til frokost. Det kostede de unge betjente udgifterne til reparation af døren og en ny lås. Alle, bortset fra betjentene og især bedstefar og overbetjent Damsgård, tog det som en god spøg.

På første sal boede politimester Bjerre med kone og børnene Jørgen og Vibeke. De kom noget senere til slottet, da politimester Bjerre afløste den gamle politimester Vilstrup. Børnene var gode legekammerater. Vibeke ville helst lege drengelige. Dukker var ikke lige noget for hende, og hun har sikkert moret sig storartet, da hun en dag fandt på at drengene skulle lære at sy korssting - og fik os til det. Jeg var et par gange med ude at køre i bil med politimesterens familie. Det var en oplevelse - jeg havde aldrig prøvet at køre i bil før. Jeg husker bl.a.en tur til Slien, hvor vi spiste mågeæg. Jørgen og jeg var også med som klappere, når politimesteren holdt jagt sammen med sine kammerater. Jeg husker en lille episode fra politimesterens indflytning. Jeg gik på søjlegangen under slotsterrasserne og var mere optaget af de store flyttebiler end de snoede søjler, så sammenstødet med søjlen gav mig en mægtig bule i panden og af bare forskrækkelse stak jeg i et vældigt hyl, der gav genlyd i slotsgården.

Ofte fulgte jeg min bedstefar i hælene, når han gik rundt og inspicerede, om der var noget der skulle repareres. Vi var engang

på loftet over kirken. Der var noget uhyggeligt og fascinerende ved at se de mange stålstænger, der holdt kirkens himmelhvælvinger på plads. Det gyste i mig, når jeg tænkte på, hvor langt der var ned til stolene i kirkerummet.

Engang kom der stukkatører og konservatorer fra København for at reparere kirken. De store oliemalerier på galleriet blev taget ned og sendt til København. Disse mennesker holdt meget til hos min bedstefar og bedstemor, hvor bedstemor serverede kaffe. En dag fik de kaffe i stuen, ellers plejede det at foregå i køkkenet. Her opdagede de et maleri, som de interesserede studerede nærmere. Bedstemor fortalte, at hendes mor havde fået maleriet af en Egersundmaler. Hendes mor, min oldemor, havde hjulpet maleren med vask og rengøring og har måske fået billedet som tak. Min oldemor boede i Broager, hvor min bedstemor fandt billedet, som var sat op for at holde nogle koks på plads. Min oldemor interesserede sig ikke for billedet og min bedstemor tog det med hjem, vaskede det og gav det en god gang fernis.

Billedet blev nu pakket ned sammen med kirkens og kom tilbage i meget fin stand. Ekspertterne sagde, at det var en tak for den gode behandling de havde fået af min bedstemor. Billedet hænger nu i min stue.

Leg i Parken

Parken var vores foretrukne legeplads. Vi brugte især plateauet, der var grusbelagt nedenfor den brede trappe under tårnet ud mod søen. Her kunne vi tegne i gruset med en kæp og slå de streger, der var nødvendige til vores lege fx "hopmål", "stikke i land" "mor-mor må jeg lege med hinkesten" samt "tik" "blacken" og "put". På pladsen dér, kunne vi altid finde legekammerater. Ofte sad vi bare i solen på trappen og snakkede, og uanset alder kunne alle være med i flere af legene.

Boldlege - fodbold, rundbold eller langbold foregik på gårdspladsen. I den østlige ende var der ingen vinduer, så her kunne der virkelig sparkes eller kastes med bolde. Der var to store klippede portaler, en mod syd og en mod nord som vi brugte som mål. Det

Den nordlige bøgeportal. Den sydlige ses i åbningen.

var ikke altid lige populært, at vi spillede fodbold her. Engang var den kongelige haveinspektør fra København på besøg - en fin mand. Han opdagede spillet og tog bolden fra os og gav os en opsang, men da han var rejst hjem gav slotsgartner Nielsen os bolden tilbage med et par formanende ord om at skåne bøgeportalerne.

En gang om ugen kom der en bager fra Egersund i sin Ford varevogn til slottet med brød og kager. Engang var han så uheldig, men heldigt for os børn, at han glemte at lukke bagdøren i varevognen, og da han startede gled bakkerne med kager og negerkys ud og faldt ned på gårdspladsen. Vi så bageren standse og stige ud af bilen. Han stod lidt og kiggede på kagerne, så så han på os og sagde: "Nu ska I bare ta' for jer". Og det gjorde vi! Og selvom det var et stort arbejde at pille sten og grus ud af herlighederne, fik vi kager så hatten passede. Det var en oplevelse vi talte meget om, og vi var spændte på, om det ville ske igen, når bageren kom i sin bil.

I et lille indelukke vest for Billeddammen op mod den nordlige portal var der lavet en meget stor sandkasse og opsat en vippe. Denne lille legeplads blev meget brugt af de yngste børn. Vi ældre børn legede hellere i ellesumpene, hvor vi byggede huler og lavede broer fra elletrunt til elletrunt. Vi var fuldstændig klar over, hvor vi skulle færdes, men en sok gav det af og til.

Engang da vi gik og fiskede fik vi et usædvanligt bid og halede pludselig gamle bil- nummerplader op af vandet.

Vi fik hurtigt bundet pladerne på vores cykler og drønedede henad stierne og rundt på slotspladsen. Men da politibetjentene fra deres kontorvinduer opdagede vores leg, blev vi stoppet og fik en formaning og ordre til straks at dumpe pladerne tilbage i sumpen og vi måtte love ikke at fortælle andre om vores fund. Vi holdt ord og hørte aldrig senere noget om nummerpladerne - så hvem ved, måske ligger de der endnu. Men sjovt havde det været, så længe det varede.

På dæmningen mellem Storedam og slotsparken voksede der skræpper. De var så høje, at vi kunne færdes oprejst under dem. Så her byggede vi huler og lavede gange og følte os trygge, for her var der ingen som kunne se os. Skræpperne voksede helt om til afløbet fra Billeddammen, fra hvilket vandstanden kunne reguleres og om nødvendigt lukkes ud gennem en træsluse kaldet en "Munk"

Når vi legede i området, gik vi altid i en stor bue udenom "Munken". Slotsgartnerens folk især "Dese" havde gjort meget ud af at fortælle os at i slusen sad "Æ Krochman" der fangede uartige børn, så for en sikkerheds skyld gik vi udenom. Med mellemrum blev alt vandet lukket ud af Billeddammen, fordi der skulle fanges karper. Vi var på pletten, når tømningen skulle finde sted, for så måtte "Æ Krochman" da blive skyllet med ud, men til vores store fortrydelse skete det ikke, så vi blev enige om, at man havde bundet os noget på ærmet - men helt sikre var vi alligevel ikke. I stedet så vi interesserede på de mange karper, der samlede sig foran "Munken" i en lille pyt vand. Det var spændende at se karperne på så nært hold med de høje rygge. Karperne blev fanget med net og lagt ned i

særlige transporthyttefåde, som blev kørt til opbevaringsdammene ved fiskemesterens hus. Her blev de anbragt i mindre bassiner, så de var nemmere at fange til jul og nytår, når de skulle sendes til Tyskland som spisefisk. Omkring Munken var der altid mange hundestejler, salamandere og haletudser, som vi alt efter årstiden forsøgte at fange.

Fiskemester Rudolph Handke var en stout og barsk mand med sine bestemte meninger om tingene. Vi havde stor respekt for ham, og færdedes vi i sumpene, og hørte vi hans høje barske stemme, hvis udtale var en blanding af tysk og dansk, tog vi benene på nakken og løb vores vej. Vi var overbeviste om, at han havde opdaget os, men så kunne det vise sig at han blot råbte til sine folk, der var ved at sætte fiskegarn i søen. Fiskemesteren var ansat som fiskemester under hertugen, men valgte at blive i Danmark efter genforeningen, som så mange andre tyskere. Da staten overtog slottet, skovene og søerne, blev han ansat som fiskemester på Gråsten Statsskovdistrikt, hvor han virkede indtil sin død i 1939.

Foruden fiskeriet passede fiskemesteren agernhuset. Når det var oldenår, kunne alle på bestemte dage samle og sælge bog og agern fra parken eller skovene. Frøene blev solgt ved jægerhuset, der tjente som agernhus. Her stod Handke med sine folk ved en vægt og vejede det indsamlede. Vi børn tjente også nogle lommepege ved at samle olden, men fiskemesteren var en streng kvalitetsbedømmer. Hvis der var for mange ormstukne agern og bog, måtte man sortere dem, før han købte. Der var ofte en surmulen over det, men der var intet at gøre, sorteres skulle de.

Om vinteren, når isen på slotssøen kunne bære, kørte vi på slæder og med en ispik stagede vi os frem. Der kunne komme rigtig meget fart på, og det var herligt. Men is kan være farlig. Det opdagede vi en vinter, da Christian Pilegaard faldt igennem. Vi børn blev rædselsslagne, men havde åndsnærværelse nok til at nogle blev hos Christian mens andre løb efter hjælp. Da hjælpen nåede frem var han kommet op ved egen hjælp. Det viste sig, at der ikke var særlig dybt på det sted han var røget igennem. Men fra da af fik vi alle respekt for isen.

Når det var kælkeføre gik turen til Hjertehøj. Her mødte vi de andre børn fra byen, for det var et populært sted at kælke. På højens top var resterne af en bronzealderhøj og oven på den, var der i hertugernes tid opført et lysthus. Det var stråttækt og taget var båret af flere tykke egepæle. Lysthuset var åbent, og derfra kunne vi se Broager kirke i klart vejr.

At lysthuset havde flere år på bagen kunne ses på de mange årstal og navnetræk, der var snittet ind i træet. Vi børn forestillede os, at det var mennesker, som havde besøgt hertugen, og kærestepar, der havde været oppe at sværme og ville markere dagen med navn og årstal. Det var en sport at finde de ældste årstal.

Vi kunne få en lang slædetur fra toppen af bakken, der fladede ud mod øst og førte os helt ud på Kujborg Dam, men så skulle vi ramme den gamle allé.

Vi lærte hurtigt slotsarbejderne at kende under vores færden i parken, og følte at de var vore venner. Vore forældre stod aldrig med en løftet pegefinger og nedlagde forbud mod dette eller hint. Folkene i parken klarede den sag og tilretteviste os på en venlig måde, og da de var vore venner, overskred vi ikke de afstukne rammer.

Vi legede også altid flere sammen og passede på hinanden, og det var vore forældre klar over. Derfor blev vores barndom på slottet meget fri og fyldt med spænding og eventyr. Men en dag gik det op for os, at eventyret var ved at slutte. Ved middagsbordet blev der talt om huskøb, og vi børn begyndte at snakke om, nu skulle vi flytte til byen. I begyndelsen troede vi sagtens, vi kunne fortsætte vore lege. Men det gik hurtigt op for os, at vi blev splittet, selvom vi aftalte at ville gøre alt for at beholde kontakten og sammenholdet. Disse aftaler holdt os oppe et stykke tid. På den anden side var det spændende for os at skulle flytte til byen og lære andre at kende.

Men jeg blev efterhånden klar over, at det hang i luften, og at slottet hviskede "Husker du..."

Erindringer fra 0 til 75

*I 1902 nedsatte Iver Clausen sig som sadelmager i Gråsten efter at have været på valsen i et par år og i militærtjeneste i Sachsen i 2 år. Da sønnen Holger kom ind i virksomheden, delte de forretningen op i en sadelmagerafdeling og en møbelafdeling, som Holger stod for. Siden kom sønnesønnen Iver Clausen ind i firmaet, og det er ham, der leder forretningen i dag.
Disse erindringer skrev Iver Clausen i 1954.*

Jeg blev født den 9. maj 1879 som niende og yngste barn af kådner Peter Clausen og Clara Clausen, født Bertelsen på Lundsgårdsmark i Ullerup sogn. Jeg fik ved dåben navnet Iver.

Jeg havde en mormor, som boede på aftægt hjemme; hun døde, da jeg var 3 år. Jeg kan erindre, at jeg ikke måtte med til begravelsen, men blev hjemme og fik sødsuppe. Da jeg var 5 år, døde min mor af tyfus. Min 2 år ældre bror og jeg fik én gang om dagen lov til at komme ind i soveværelset og spørge til hendes befindende. Ved hendes begravelse erindrer jeg, at gårdspladsen var fuld af køretøjer. Jeg husker også, at hun inden hun blev syg, blot sad ved kakkelovnen og frøs.

Efter mors død havde vi så en af mine store søstre hjemme, først Maria og siden Sophie. Derefter kom min moster til os; hun havde været gift i Bøgeskov, men hendes mand var død.

Da jeg var næsten 7 år, kom jeg i skole i Ullerup. Det var en lang vej for mig, lille af vækst som jeg var, men jeg havde jo mine store søskende at følges med. Af dem gik endnu tre i skole. Jeg kom til at sidde øverst af de nye elever, for den som kom først, fik som regel denne plads. Jeg kunne takket være mine store søskende læse. De andre skulle først til at lære bogstaverne. Vi fik

Iver Clausen og hans hustru Cathrine Marie Lund, født 1879 i Egersund. Privat foto.

ikke meget lært i skolen. Vi var 84 i en klasse og havde kun en lærer. Det var degn Mathias Lorensen, han var bedst tilpas, når han kunne sidde og ryge sin lange pipe og læse "Flensburger Nachrichten". Han var meget tysk- eller slesvig-holstensk sindet og holdt meget af at synge "Schleswig-Holstein meerumschlungen". I denne sang hedder det bl.a. "Schleswig-Holstein stamm verwandt", men vi sang så: "Schleswig-Holstein stamp i æ grøe- rødt og hvidt de é min kulør".

Dengang havde præsten overopsynet med skolen. Når han var i sigte, smed læreren piben ud i klassen, for der måtte jo ikke ryges i timerne. Én fik fat i pibehovedet, én i svampedåsen osv.. Når præsten var gået, samlede vi piben igen.

Om eftermiddagen fra 13-14 havde vi fædrelandshistorie. Jeg faldt altid i søvn, og dette skyldtes vel dels, at interessen for det store Tyskland ikke var så stor, dels at skulle så tidligt op om mor-

genen.. Når så timen var omme, sagde han :”Så Iver, nu er timen forbi!”. Så skulle de større børn læse og regne med os, og læreren kunne igen få sin pipe og avisen i gang.

Vi gik i skole fra kl.8-16 med en times middagspause. Vi langvejs fra havde så brød med. Om morgenen, før vi gik, skulle vi først i stalden og røgte køerne, og når vi kom hjem kl. 17 skulle vi om sommeren på markarbejde, og om vinteren hugge brænde eller lignende.

Det var knappe tider dengang. Når far skulle til Gråsten og købe boghvede (vi havde en boghvedemølle ved siden af landbruget), så blev vore sparebøsser vendt for at hjælpe ved betalingen. Vi fik dem så igen bagefter.

Jeg havde altid mange duer, så jeg gik ned til slottet i Gråsten og solgte ungerne. Jeg kunne opnå 40 penning pr. stk., medens man hjemme kun fik 25 penning. Men hvis ungerne havde fjer på, tog de dem ikke. Disse penge var mine egne, og når far så skulle til Gråsten, kom de med til sparekassen, 3 eller 5 mark eller hvor mange, der nu var.

På gårdspladsen havde vi et stort pæretræ. Når bønderne så kom til mølle med boghvede for at få den malet, blev de altid budt indenfor for at få piben stoppet og drikke en snaps. Samtidig samlede vi drengene nogle nedfaldne pærer sammen og passede på, når manden kom ud igen, så fodrede vi nemlig hestene med pærer i det øjemed at få en drikkeskilling for at have set efter hestene. Sommetider gav det 5 eller 10 penning.

Af fornøjelser havde vi ikke mange, men to gange om året var der marked i Ullerup. Når vi så havde 30 penning med, var vi tilfredse, men havde vi 50 penning, var vi meget velbeslåede og syntes, vi kunne købe hele markedet. En gang var der cirkus i Ullerup, som vi var til. En anden gang var der i Gråsten et telt med gøgl, der var lysbilleder at se. Levende billeder kendte vi ikke dengang. En mand ville drikke et glas mælk, men så viste det sig, at det var mel, og han blev helt hvid i ansigtet, det morede vi os meget over.

Jeg var som 12-årig til fødselsdag hos en skolekammerat i Ullerup og havde 2 blyanter med, hvilket ansås for en anstændig gave.

Af beklædning havde vi kun hjemmevævet stof, som Johan skrædder kom i huset og syede. Vi havde ikke andet fodtøj end træsko. Når de var slidt op og vi skulle have nye, var vi henrykte, hvis vi måtte få en lædergjord over vristen. Dengang kostede en skræddersyet habit 120 mark og et par støvler 7-8 mark.

Et af de sidste år hjemme havde vi til jul et juletræ. Dertil blev der støbt nogle tællelys, som blev sat på. Som gave hang der en katekismus (som jeg vel nok trængte til). Så var der nogle hjemmelavede kræmmerhuse med pebernødder i.

Da jeg skulle konfirmeres, fik jeg mit første par støvler, og af klæder fik jeg en sort kamgarnshabit hos A.D. Jørgensen i Gråsten samt en hvid gummikrave og dertil hvide gummimanchetter, som ordentlig kunne rasle, når jeg bevægede armene. Den 18. marts blev jeg så konfirmeret i Ullerup kirke. Det var den første rigtige forårsdag, solen skinnede fra en skyfri himmel, og det var rigtig varmt. Jeg fik ingen gaver – det brugte man ikke dengang.

Jeg skulle selvfølgelig ud at tjene hos bønderne; det var alle mine søskende, og så skulle jeg også. Jeg kom til at tjene hos gård ejer Jørgen Nør i Ullerup og havde der en streng men god plads. Jeg skulle have 90 mark for hele året. Vi havde to store heste og en pony. Jeg skulle op kl. 3¹/₂ om morgenen om sommeren og sammen med pigen ud i marken og malke 10 køer, derefter hjem og til mejeriet med mælken. Så var jeg hjemme kl. 6¹/₂, hvorefter vi fik morgenmad og kl. 7 begyndte dagens gerning med at køre gødning, pløje marker osv.. Da jeg havde været i min plads i fem dage, skulle jeg ud at pløje. Min husbond kørte først to omgange (men sikke da noget, tænkte jeg) furen gik ud og ind. Så sagde han, at nu kunne jeg da prøve. Da jeg havde kørt to omgange, var furen snorlige. Jeg kan vist godt gå hjem, sagde han så. Da jeg kom hjem om aftenen, sagde han, at når jeg var færdig der, skulle jeg ind på en anden mark. Ja, sagde jeg, der har jeg allerede pløjet en ager.

I høsten var det strengt. Vi skulle slå alt kornet med le, og en gik bagefter for at binde op. Min husbond havde ikke meget lyst til landbruget, men da han skulle arve gården, var der jo ikke andet at gøre end at lære det. Han havde mest lyst til at være sadelmager.

Det var så dejligt at skære i læder. Så gik han og snakkede med mig om det, sådan at jeg fik lyst til det. Jeg var så hjemme at tale med min far om det. God modtagelse fik det ikke, men han tog da til Sønderborg og hos sadelmager Dall, der søgte en lærling, kom jeg så i lære den 3. januar 1895.

Den første dag gik jeg rundt og så på sagerne. Der var to værksteder, i det ene var der tre svende og en lærling, som havde udlært til foråret, og i det andet værksted, som var ovenpå, stod der en svend og polstrede madrasser. I hjørnet stod der en gammel cykel og for at være høflig, sagde jeg: "Ist es dein Rad?"; men så havde jeg også sagt nok, for han langede mig en ørefigen med de ord, at han nok skulle lære mig at sige du til en svend. Så gik jeg nedeunder igen, men til påske kunne jeg lave en madras bedre end han.

I min læretid havde jeg det godt, og jeg var glad for at være i Sønderborg, hvor vi fik kost og logi hos mesteren. En svend fik 6-8 mark om ugen. Det sidste læreår fik jeg tre mark ugentlig. Ellers havde jeg kun 21 mark om året, det var renter af min arvepart fra hjemmet, så der var ikke meget at more sig for. Om aftenen skulle jeg i aftenskole, vi arbejdede om sommeren til 6-7 om aftenen, om vinteren til godt 7 om aftenen og kl. 8 skulle jeg være i skolen, så der var en halv time til at rydde op i, spise aftensmad, klæde om og nå hen til skolen, så jeg fik lært at ruppe mig.

I middagstimen skulle jeg pudse petroleumslamperne, så fritid var der ikke meget af. Søndag formiddag blev der også arbejdet.

Da min læremester også hed Iver, blev jeg kaldt Emil. Af fornøjelser havde vi den store ringriderfest: det var en begivenhed, som vi så hen til hele året. Så var der kejserens fødselsdag, hvor der var stor fest for militæret. Der kunne vi komme gratis ind og se komedien og bagefter danse.

En sommeraften i 1898 traf jeg en pige, som skulle hente en kuffert ved dampskibet for sit herskab. Jeg indledte samtalen med de ord: "Skal jeg hjælpe Dem med at bære kufferten, frøken?" Det fik jeg lov til, og denne kuffert har vi nu til foråret hjulpet hinanden at bære i 50 år. Jeg blev udlært i 1899 og drog på valsen.

Først sejlede jeg fra Sønderborg til Kiel, og derfra drog jeg videre med randsel på ryggen og staven i hånd over Lübeck, Hamburg, Lüneburg, Hannover og til Peine, hvor jeg fik arbejde. Da arbejdet ikke passede mig, drog jeg sammen med en kollega videre til Dortmund, hvor jeg arbejdede til om foråret. Jeg fik 8 mark om ugen, og købte en habit til 12 mark. Den skulle have kostet 20, men da jeg ingen ville købe, fik jeg den for 12. Den var grønforet, som det var mode dengang. Den havde jeg så på på valsen, som gik videre til Rhinlandet. Vi rejste langs Rhinen, og undervejs var jeg på Drachenfels. Deroppe købte vi en flaske vin til 1 mark. Manden i kiosken havde været med i slaget på Dybbøl Banke 1864.

Vi drog så videre til Neuwied og til mindesmærket Niederwaldendenkmal, så videre til Bayern og op til kongeriget Sachsen. Jeg arbejdede i Chemnitz, indtil jeg blev indkaldt til soldat. Jeg aftjente min værnepligt i det kgl.sachsiske artilleri.

Der var alt meget billigt, et glas øl kostede 5-10 penning, en dans 6 penning, abonnement for hele natten 70 penning. Kost og logi kunne fås for 7½-10 mark om ugen. Jeg sparede i tiden fra pinse til oktober 85 mark, så jeg havde en pæn skilling til soldatertiden.

I Bayern og Sachsen kunne man på rejsen få gratis natlogi på herberger og aften- og morgenmåltid mod at arbejde. Nogle steder 4, andre i 2 timer ved at save brænde. Jeg har endnu stempler derfra i min arbejdsbog.

Jeg blev så indkaldt som soldat til 68. artilleriregiment i Risa. Vi havde grønne uniformer. Først var jeg taget til ridende artilleri, men 14 dage før mødetid blev det ændret til feldartilleri. Jeg sparede derved et år, da ridende artilleri lå i 3 år. Jeg har tjent 2 konger, kong Albert og efter hans død kong Georg. Efter et års forløb blev jeg grefreiter som nr. 1 i skydning.

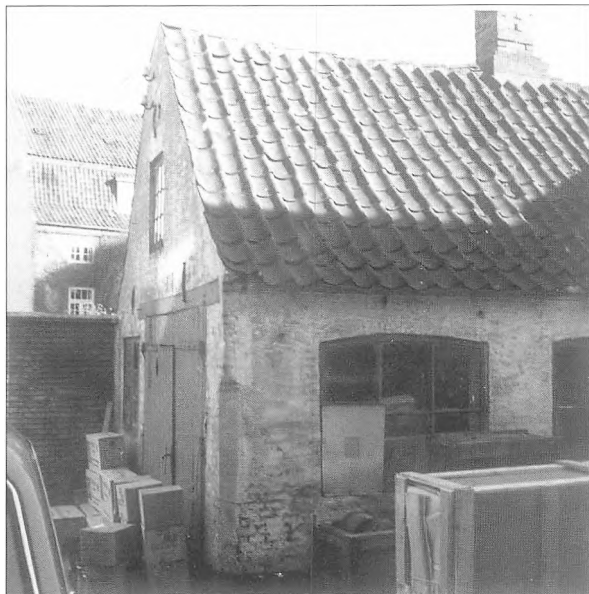
Da jeg endnu var rekrut, døde min far i foråret 1901. Jeg fik lov til at rejse hjem til begravelsen, trods det at en rekrut ikke fik lov til at komme alene på gaden, før han havde været et halvt år soldat. I 1902 var jeg igen på orlov i foråret og fik her gennem min læremester en forretning i Gråsten stillet i udsigt. Vi rejste så

hen og beså den. Lejen var 200 mark om året i 5 år. Min kaptajn ville ellers have, at jeg skulle gå militærvejen, men det var jo under tysk styre, så det tiltrak mig ikke. Havde det været dansk, var jeg måske blevet. I september blev jeg så permitteret, og den 22 oktober kom jeg til Gråsten og begyndte forretningen. Der var den dag fem flag ude, men det var ikke for min skyld, det var for kejserinde Augusta Viktoria, som havde fødselsdag. Mit værksted lå i baghuset til ejendommen Torvet 4, som nu er revet ned. Den lå lige ved siden af min nuværende ejendom. Til at begynde med var jeg alene, men efter et års forløb havde jeg 2 svende. Jeg fik overdraget meget arbejde på slottet hos hertug Ernst Günther: at beklæde alle vægge med stof i stuerne og på trappegangene og lave gardiner og betræk til møblerne. Min kone gik hver dag med derop og syede på maskine.

I foråret 1903 havde vi kommunevalg, som jeg deltog i. Der var mundtlig afstemning og jeg stod som nr.2 på listen i 3. klasse. Der var altid stor politisk stemning ved sådan et valg; det var ikke indre politik, men det gjaldt dansk eller tysk. I salen sad danskerne til højre og tyskerne til venstre, og oppe for enden af salen sad valgbestyrelsen. Vi skulle så efter tur gå op og afgive vor stemme. Jeg sad helt nede for enden af salen og stod så op og råbte: B. Møller, som var den danske kandidat, og så var det fastslået for hele byen, at jeg hørte til danskerne. Der blev stor uro på den tyske side, for de vidste, at jeg havde været tysk soldat og lige var kommet hjem, og så havde de bestemt regnet med mig som deres.

Ved optællingen viste det sig, at tyskerne havde fået 55 stemmer og danskerne 56. Det var altså min stemme, der gjorde, at vi fik den første danske mand ind i kommunerådet. Jubelen var stor. Om aftenen var der stort komsammen på hotellet, og her kom jeg i diskussion med apoteker Witt, som spurgte mig, hvordan jeg kunne stemme dansk, når jeg havde været prøjsisk soldat? Jeg sagde så, at jeg ikke havde været prøjsisk soldat. Men, sagde han han havde jo selv talt med mig i uniform!, Ja, det passer, men jeg har været kongelig sachsisk soldat og ikke prøjsisk!

Kort efter fik jeg ordre om at møde hos amtsforstanderen. Om jeg var optant? Nej, det var jeg ikke, men tysk statsborger. Men

Det gamle sadelmagerværksted - nedrevet i 1967. Privat foto.

jeg havde jo meldt mig ind i den danske sprogforening. Jeg sagde, at mit modersmål var dansk, og som søn af danske forældre var jeg dansksindet. Na, jah, was soll man sagen, og så slap jeg for videre tiltale. Da jeg var lille og sad i stuen, når der kom bønder, var talen altid om prøjserne. Min far sagde, prøjserne bliver os snart for slemme, snart viser de karlene, snart bonden selv ud af landet. Ved at høre sådan tale, lovede jeg mig selv, at når jeg blev stor, så skulle jeg nok gøre alt for at komme de prøjsere til livs.

Den 20. maj 1903 blev jeg gift med Cathrine Marie Lund, født 27.10.1879 i Egersund. Bryllup holdt vi i Carlsens gæstgivergård og der var 34 med til festen. Prisen var 11 mark for hvert par, så kunne vi spise og drikke så meget vi ville fra om eftermiddagen til om morgenen. Vi havde en lille lejlighed til at begynde med, den lå ved siden af værkstedet og bestod af en lille stue med 2 alkover og et lille køkken. Om efteråret flyttede vi ind i forhuset. Huset og forretningen tilhørte sadelmager P.G.Nissen, Torvet 4. Efter to års forløb flyttede vi ind i vor nuværende ejendom, som jeg købte for 6500 mark. Der hvilede en aftægt på ejendommen på årlig 200 mark

til frk. Auguste Clausen, som havde solgt ejendommen til urmager Chr. Boysen, som igen solgte til mig. Jomfru Clausen, som hun kaldtes, boede i en stiftelse i Flensborg. Boysen havde haft ejendommen i 14 år, og betalt hende 2800 mark. Jeg købte ejendommen den 1. april, og to måneder efter døde den gamle dame, så den afgift slap jeg let fra. Den 1. oktober flyttede vi så ind, men det gamle værksted måtte jeg beholde i endnu tre år.

Den 16.8.1904 fødtes vort første barn, Clara Adelheid, og året efter den 29.11.1905 vor søn Holger. To gange måtte jeg være borte fra forretningen i 4 uger for at gøre militærøvelser, én gang i Münsterlejren på Lüneburger Heide, anden gang i Itzehoe.

Vort 3. barn blev født den 16. juni 1907: Valdemar Peter Iver. I 1909 fødtes Marie Magdalene den 16. juli og sidst Christian den 19.6.1911.

1914 kom krigen, og jeg måtte møde om morgenen mandag, som krigen brød ud om lørdagen. Jeg måtte så forlade hustru og 5 børn og forretningen, som min kone førte videre med 1 svend og 1 lærling. De måtte dog kort efter møde til militæruddannelse.. Hun måtte så arbejde videre alene som hun bedst kunne med at reparere seletøj, stoppe madrasser osv.. Der skulle jo meget til at mætte 5 munde plus sin egen, og hvad der blev udleveret slog jo kun dårligt til. Ofte måtte hun gå langvejs i omegnen for at købe en liter mælk. Gryn og mel byttede hun sig til, når bønderne kom med reparationer. Eftersom materialerne slap op, og der ikke var noget at købe, da militæret skulle have det hele, købte hun i smug en kohud, som hun smuglede til Flensborg og byttede med læder.

Jeg skulle møde i Flensborg og blev tildelt proviantamtet. Efter 14 dage i Flensborg og Slesvig rejste vi med toget over Hamborg og Bremen. På alle stationer blev vi opvartet med alt, hvad man kunne tænke sig. Af Røde Kors fik vi brød med smør og pølse, chokolade, æbler, kaffe, ja alt muligt. Alle ville række os hånden til farvel ved afrejsen. Fra alle vinduer, på gaderne og på markerne vinkede alle, og de råbte os et på gensyn. Man kunne rigtig se, hvor krigsbegeistrede folk var.

Om middagen den 25. august kørte vi over den belgiske grænse. Nu var det forbi med gaver og vinken. Folk så bedrøvede ud, hvad

man ikke kan fortænke dem i. Undervejs var der mange afbrændte huse, der lå også døde heste og belgiske uniformer, og der var helt friske soldatergrave.

Vi skulle sørge for levnedsmidler til tropperne, og vi red fra den ene bondegård til den anden og beslaglagde alt levende, som så en fuhrparkkolonne afhentede. Køer, svin, høns og duer osv. Det fik bonden ikke noget for, andet en lap papir, hvorpå vi skrev, hvor meget, vi havde taget. Så kunne de henvende sig til deres regering og få erstatning.

Om natten kom vi til Louvain, en stad på 60.000 indbyggere, og holdt på en plads foran en kirke. Vi bankede en kromand op og fik noget øl. Kort efter begyndte et mægtigt skyderi fra alle vinduer. Vi havde dækning bag vore vogne og skød det bedste, vi kunne. Ingen af os blev skudt, kun en hest af artilleriet, Så rykkede vi ud af byen efter at have afbrændt de huse, der var blevet skudt fra. 4 mennesker fik vi fanget, de blev skudt på stedet.

Efter et halvt års forløb skulle alle vi, som havde været aktive artillerister, til fronten. Jeg var hjemme på 8 dages orlov, det vil sige, de tre gik til rejsen. Da jeg kom tilbage, måtte jeg samme aften ud i ildlinjen. Året efter var jeg så igen hjemme på orlov i 8 dage, men da jeg atter skulle rejse, var der togspærring, så jeg blev hjemme et par dage til.

Da jeg så kom tilbage, fik jeg overrakt jernkorset, som jeg imidlertid aldrig har båret. Sådan gik krigen; jeg kom hjem den 18. december 1918 og stor var glæden og det blev en dejlig juletid. Jeg havde været soldat i omtrent 7 år, men nu skulle det også være slut.

Året efter hed det sig, at vi skulle komme til Danmark. Dette håb blev givet os af England og Frankrig, som jo havde magten efter Tysklands sammenbrud.

Den 10. februar fik vi så lov til at stemme os hjem til det kære Danmark. Det blev en dag, som vist ingen havde oplevet før, ja, den kan slet ikke beskrives. Kun den, der oplevede den, kender denne følelse. Om morgenen drog vi med flag gennem byen op til skolen for der at hejse Dannebrog, med fuld musik af danske toner og med jublende fryd i brystet. Resultatet af afstemningen blev 75%

Flaget hejses den 10. februar 1920 foran Gråsten Skole. De tre personer skulle forestille Julius Jacobsen, Peter Christiansen (Fatter Timmermann) og Iver Clausen.

til Danmark og 25% til Tyskland. Nu endelig havde jeg fået min barnedrøm om at få ram på prøjserne opfyldt. Det var en stormfuld dag, og da vi havde hejst Dannebrog på skolens flagstang, var der en, som var klatret op på taget og havde hejst det tyske flag på lynaflederen (det var skrædder Norlings søn). Men lidt efter tog stormen det, og det fløj ned i slotssøen og faldt til bunds.

Den 15. juni blev vi indlemmet i Danmark med stor fest på Dybbøl, hvor kongeparret var til stede sammen med enkedronning Louise, regeringen og rigsdagen. Nu var vi danskere i det danske rige.

Tre gange var jeg indvalgt i sognerådet. Første gang i 1920 i et halvt år, anden gang i 3½ år og tredje i 4 år.

Der siges så ofte:” I de gode gamle dage”, men min mening er, at de tider må man ikke ønske sig tilbage til, det skulle lige være, at der var mere ro i verden, men fortjenesten var meget lille. En

hestegrime kostede 4,80 mark og man syede to på en dag. Materialet kostede 4,80 mark, så havde man 3,30 at leve for, til værkstedsomkostninger, skat osv., så der blev ikke meget at lægge op af. Et to-spands seletøj tog seks dages arbejde á ti timer, materialet kostede 48 mark, seletøjet 75 mark (i dag 1952 koster det samme seletøj 425 kr.) og der var på ingen måde mere at opnå. Jeg havde en kunde, som forespurgte, og han købte så et hos en anden sadelmager for 71,50 mark, men en dårlig kvalitet. Dengang var der mere alsidighed for en sadelmager, for vi syede rigtig fine stadsseletøjer med sølvbeslag. Disse tog 14 dages arbejde, men kostede så også 140,00 mark. Desuden var der vognpolstring, fodposer af fårepels og meget andet, men det er alt for længst slået ud af bilen, og nu er det daglige arbejdsseletøj ved at blive slået ud af traktorerne. Til gengæld har vi nu mange selvbindersejl at lave, både ny og gamle, alle landmænd har selvbinder. Jeg har i sommeren 1952 haft 350 sejl at lave, og der var dage, hvor jeg arbejdede både 12 og 14 timer.

Da vi flyttede ind i vor nuværende ejendom, oprettede vi butik med lædervarer, som gik meget godt, men som alt andet kun med ringe fortjeneste. Efter krigen 1914-18 blev lædervarer meget dyre, en taske, som vi solgte for 8 mark, kostede nu 60 kr., og da inflationen så kom i Tyskland og den tyske mark næsten intet var værd, kunne folk herfra rejse til Flensborg og købe lædervarerne billigere end vi kunne få dem fra vore grossererere herhjemme.

Vi havde forretningen til 1929, da vor søn Holger kom og begyndte en speciel møbelforretning. Vi delte det sådan, at han fik møbelarbejdet og alt andet, og jeg beholdt seletøjsværkstedet.

I årene 1926-30 havde vi den store landbrugskrise, da var der ikke meget at bestille. Landmændene havde ikke råd til nyt seletøj, knap nok til at få det gamle repareret. Jeg havde nu kun to lærlinge, og den ene måtte jeg lade gå hjem, indtil den anden havde udlært, så lidt var der at bestille. Men i 1930 gik det atter mod bedre tider.

I 1923 havde vi den store sorg at miste vor kære datter Clara, 19 år gammel. Hun havde været på kontoret hos landsretssagfører Lind her i Gråsten.

Ejendommen på Torvet før Iver Clausen købte den i 1903.

Forretning til højre og beboelse til venstre. Holger Clausen står i døren. Ca. 1918. Privat foto.

Forretningen i 1975. Nabohuset er erhvervet og også her er møbeludstilling.

Møbelhuset i 2002.

60 års jubilæum med min symaskine og remskærerkniv. 1962. Privat foto.

I 1936 kom kronprinseparret til Gråsten og tog slottet i besiddelse. I 1939 udbrød den anden verdenskrig og i 1940 blev Danmark besat af tyskerne den 9. april. Dette varede til den 5. maj 1945, og siden har der været megen uro i verden, der har ikke været andet end oprustning i verden, og som følge deraf er priserne steget.

På min 65-års fødselsdag blev jeg af håndværkerforeningen udnævnt til æresmedlem, hvilket jeg blev meget glad for. Det er efter min mening en stor hæder at blive anerkendt af sine standsfæller.

Til min 70-års fødselsdag var der mødt 65 til frokost. Det blev en stor dag.

1952 fejrede jeg mit 50-års mesterjubilæum. Der var mødt ca. 50 gratulanter, både fra land og by.

Den 20. maj 1953 fejrede vi vort guldbryllup, hvortil alle min kones og to af mine søskende kom. En anden bor i Neustadt, er 83 år og én i Langtved, 87 år, for dem var rejsen for lang. Vi søskende er tilsammen 409 år. En 80-årig søster døde forrige år.

To generationer foran forretningen i 1989. Fra venstre: Holger og Luise Clausen, Mona og Iver Clausen. Privat foto.

Min kone og jeg har levet et lykkeligt liv med hinanden, vore børn og svigerbørn er alle i gode kår, tilmed er de alle gode danske mænd og kvinder. Vi har 13 børnebørn, som alle lover godt for fremtiden. Det ældste barnebarn er 19 år og det yngste 5 år. Han bærer mit navn og skal forhåbentlig engang føre forretningen her på Torvet videre.

*Gråsten, den 14.2.1954
Iver Clausen, sadelmager.*

Iver Clausen døde i 1964, og hans ønske for sønnesønnens videreførelse af forretningen er til fulde opfyldt, idet Iver Clausen i dag driver den udvidede og moderniserede forretning på Torvet. Siden 1949 har Holger Clausens Bolighus været kgl. Hofleverandør af møbler og gardiner til slottet i Gråsten. Det var også nu afdøde Holger Clausen, der i 1936 delvis møblerede Gråsten slot i forbin-

delse med at kronprinseparret flyttede ind på slottet. Igennem årene er der blevet opbygget en gensidig tillid, og hvert år inden de kongelige flyttede ind, blev møbler og gardiner gennemgået sammen med oldfruen, så alt var i orden.

I dag 67 år efter starten er der næsten ikke det hjørne eller møbel som Holger Clausen og i dag Iver Clausen ikke kender. Men det bliver aldrig rutine selv om man er kgl.Hofleverandør, for det er mange forskelligartede opgaver, der er på slottet, siger Iver Clausen.

Benneweis giver hvert år cirkusforestillinger i Gråsten. En af møbelhusets opgaver gennem årene har været at levere stole til logen med de royale gæster. I år skulle der placeres 16 stole i logen. Det var designstole i bedste kvalitet leveret af Holger Clausens Bolighus..

På billedet ses Iver Clausen med en af de nye stole.

Tekst og foto S. Gülck

Barberer i Gråsten

Lidt ældre Gråstenborgere husker den tid, da butikker og mindre værksteder lå tæt i byens gader, bl.a. var der en række barberer og frisører. Bygningen af Ulsnæscentret og udviklingen mod større enheder har ændret gadebilledet, og i dag er der kun én herrefrisør tilbage i byen, Gert Østergaard Jensen.

Der er udarbejdet en faglig biografisk håndbog for danske frisørmestre "Det danske frisørfag" fra 1969, og herfra har Else Egholm hentet lidt om frisørfagets baggrund og udvikling:

Håret har fra tidernes morgen været genstand for menneskers opmærksomhed, og det er gennem tiderne blevet plejet på mange forskellige måder. Et fælles træk er det, at håret er blevet tillagt en symbolsk kraft, hvilket har spillet en rolle ved behandlingen af håret - og for mændenes vedkommende af skægget. Faraonerne i Ægypten udtrykte kongeværdigheden ved at lade sig glatrage for derefter at bære kunstigt hår og skæg. Og vi husker vel alle beretningen om, hvordan Samson mistede sin umådelige kraft, da Dalila, mens han sov, lod hans hår rage af.

Historiens forskellige tider ses tydeligt i de forskellige skægmoder. Her spiller fantasien en stor rolle, og kun en dygtig og kunstnerisk fagmand kan klare den opgave. Også herrefrisuren har haft omskiftelige tider. I 1960'erne var Beatles-frisuren et hit – i dag er mange, især unge mænd glatragede.

Indtil 1932 kaldte man endnu faget, barberfaget. Selve betegnelsen barber, bartskærer eller badskærer fortæller noget om arbejdsforholdene inden for faget. I den ældste danske lavsordning, barberernes skrå (vedtægt) fra Flensborg, der blev givet i 1515, er det lægearbejdet, der spiller hovedrollen. Dette skyldes videnskabens

almindelige stilling til langt ind i det 17. århundrede, da ethvert "rigtigt" studium hvilede på den klassiske oldtids skrifter, ikke på eksperimenter. En læge kunne ikke beskæftige sig med dissektion og de første læger, der gjorde dette, måtte i nattens mulm og mørke arbejde med stjalne lig i hemmelige kældre. Det var rakkerens arbejde at røre ved lig, efter almindelig mening uærligt.

Barbereren arbejdede hovedsageligt som kirurgisk læge. Sår-læger har altid været nødvendige, og det var absolut ærligt arbejde, men det krævede dengang ikke universitetsuddannelse eller kendskab til latin. Dette arbejde lå ganske simpelt hos barbereren. Et af de væsentligste arbejder var åreladning. At det fra det offentliges, ja statens side var arbejdet som sår-læge der var det afgørende, ses af at da der i 1536 skulle udrustes en flåde, gik der kongelig befaling til tolv af rigets købstæder om at skaffe barts-kærere til flådens behov. Dette gentog sig under syvårskrigen (1563-70).

Med næringsloven af 1857 og dens ikrafttræden i 1862, blev der givet enhver ret til at ernære sig ved sine hænder arbejde, hvor der ikke var bunden næring, ligegyldigt hvad han havde lært. Det betød at lægebarbereren forsvandt og skæg-rageren blev tilbage. Lidt var der dog tilbage af lægegerningen. En lov af 30. januar 1860 har som titel "Lov angående barber-næring samt om adgang til at årelade og kopsætte". Loven indeholdt også bestemmelse om, at barbereren var pligtig til at yde den foreløbige og øjeblikkelige hjælp han agtede fornøden til "Personer der på gaden ere komne til skade eller pludselig blevne angrebne af sygdom....". I 1888 søgte man regeringen om at blive fritaget for denne - som det nu følte - tyn-gende pligt. Bestemmelsen blev dog først ophævet ved lov i år 1900.

Her følger Gert Østergaards beretning:

Barbereren i Nygade 3

I sommeren 1894 fik barber Julius Auerbach udmatrikuleret et stykke jord fra Den gamle Kro, hvor han byggede hus til sin barbersalon og lejlighed til familien. Det blev aftalt, at gæstgiver Wolff skulle have 4,80 mark årligt i afgift for afståelse ad jorden. Nygade 1

Barber Auerbach uden for sin salon i Nygade i 1910.

havde en lignende aftale, og skulle betale en afgift på 1,90 mark om året. Disse forpligtelser blev aflyst i 1957.

Julius Auerbach var hofbarber hos hertug Ernst Günther på Gråsten slot, samtidig med at han drev sin forretning i Nygade. Han blev ved faget til 1920, hvor forretningen blev overtaget af sønnen, Jes Auerbach, der også var barber. Han var oprindelig styrmand, men havde lært lidt af faget hos sin far. Han deltog i 1.verdenskrig og var i engelsk fangenskab indtil 1920.

Jes's hustru startede damesalon i samme hus efter 1.verdenskrig, hvor der indtil da havde været viktualiehandel. Salonen blev drevet af forskellige indehavere indtil 1973. Bl.a.har mine to søstre lært faget i denne salon.

Havet har nok trukket igen, for Jes Auerbach valgte at sælge hus og forretning til min far Johannes Østergaard Jensen, som overtog det hele den 17.7.1933. Jes Auerbach tog ud at sejle igen, men

Johs. Ø. Jensens salon i 1933. Privat foto.

nogle få år efter blev han dræbt ved en ulykke om bord, og jeg mener, han blev begravet i Rotterdam.

I forretningen var en svend og en lærling. Min far tilbød, at hvis svenden ville blive, kunne han få en ugeløn på 12,00 kr. om ugen + kost og logi. På det tidspunkt lå en svendeløn for en ugift svend på 10,00 kr. om ugen. Så en af min fars kolleger syntes, det var alt for flot og sagde også til ham. ”du holder jo kun til næste termin”, men nu har der da været mange terminer siden. Der har i årenes løb været flere lærlinge og svende i salonen – den sidste lærling var mig selv.

I 1938, et par år efter starten, skete der det, at næsten hele underetagen udbændte. Årsagen blev aldrig fundet, og det var et hårdt slag for min far så kort efter overtagelsen. Forretningen blev imidlertid genetableret og livet gik videre.

Jeg overtog salonen efter min far i 1969 efter endt militærtjeneste. Da var min far 64 år gammel, han var dog stadig aktiv i salonen

Johs. Ø. Jensen i midten med svend og lærling i Nygade i tredverne. Privat foto.

indtil sin død i maj 1985.

Forretningen er flere gange blevet moderniseret, sidste gang i 1995. Det originale barberskilt fra Auerbachs tid hænger nu inde i salonen.

Selve det at barbere med kniv blev mere og mere sjældent, efterhånden som folk fik barbermaskiner, og jeg var med på et af de sidste hold lærlinge, der havde barbering med i svendeprøven. I dag bliver der kun klippet.

Som barn i byen, husker jeg at der var 6 barberer, og da jeg kom i lære var der 5.

De 6 var:

Herbert Petersen + senior, Nygade

Johs. Østergaard Jensen, Nygade 3

Jens Baltzersen, Torvet

Nis Schlitterlau, Borggade 8

August Jespersen, Borggade 17

Phillipsen, Jernbanegade

Lehrbrief

des
Verbandes:

Bund deutscher Barbier Friseur und Perrückenmacher Innungen

Sei fleißig, wie die Biene
Ist wohlgerührt dem Honig
Arbeit ist des Bürgers Pflicht
Lohn ist der Reiche Preis.

Die Verbands-Innung Münchburg

bestätigt hiermit in heutiger ordentlicher
abgehaltenen Versammlung, daß
derescheuling *Julius Schroeder*
gehörtig aus *Münchburg*
welcher vom *1. Oktober 1899*
bis zum *1. Oktober 1906*
bei dem Herrn *Julius Schroeder*
in *Münchburg*

gelernt und sich während seiner Lehrzeit
als *Lehr-Geselle* betragen hat.
Wir ertheilen ihm daher diesen Lehrbrief, wenn er
unserem Innungsschemel, welchen er in den Händen zu
vorgeliefert wird, besonders die Geleusen unseres Gewerkschafts dem
einen volligen Glauben beizumessen und demselben überdell
zu seinem Fortkommen beihülfflich zu sein, welches wir in
ähnlichen Fällen zu erweisen bereit und willig sind.

So geschähen *Münchburg, 1. Sept. 1899*
DER VORSTAND,
Paul Buchholz
Obermeister

Rendant?
L. Müller
Schr. 456/1000
Der Lehrling:
Jul. Schroeder

Immer fleißig und ehrlich
Süßlich aus!
Arbeite deinem Stande ein Pfand,
der Menschheit eine Freude.

Vorbereitung des Lehrbriefes
des Bundes-Vorstandes
der Innungen des Verbandes
der Perrückenmacher Innungen

Für Erfahrung bildet
Lehrbrief

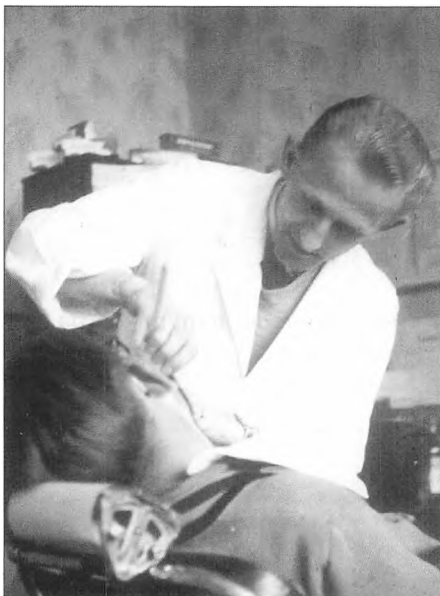
Nis Schlitterlaus salon i Borggade 8, 1957.

Her følger de oplysninger, vi har kunnet finde om barberer i Gråsten.

Theodor Behnke havde sin frisørsalon i Borggade 8. Han var født i Flensborg og uddannet som frisør i 1896 hos frisør Julius Schroeder, i Flensborg. Vi er så heldige at have en kopi af hans lærebrev. På hans tid var det skik, at lærlinge og ugifte svende boede hos deres læremester.

Werner Julius Behnke var uddannet herrefrisør hos sin fader og frisørmestrene E. Rasmussen og A. Christensen, begge Odense. Han var på studieophold i Berlin i årene 1930-31. 1934 startede han damesalon i Gråsten i samme hus som sin fader. Salonen blev bygget om i 1957-58.

Nis Schlitterlau etablerede sig som frisør i Gråsten i 1949, hvor han overtog Theodor Behnke's herresalon. Han havde lært frisørfaget hos frisørmester H. Szidat fra 1938 - 1942. Han arbejdede som svend samme sted et stykke tid og senere hos frisørmestrene

*Jens Baltzer-
sen i gang
med barbering.
Privat foto.*

Helmuth Andresen, Sønderborg og J. Nicolaisen, Aabenraa. Mens salonen blev moderniseret/ombygget i 1957-58, drev han salon hjemme på sin bopæl i huset i glarmester Alnor's gård, på den modsatte side af Borggade. Han var frisør til sin død.

Om Nis Schlitterlau fortælles, at han ikke lod sig noget byde, blev en kunde for frimodig, kunne Nis finde på at smide ham ud af salonen ubarberet og med skum i ansigtet. Selv generede han sig ikke for at klappe en nybarberet kunde på kinderne og sige til ham, så nu kan du godt gå hjem og "mutte" Marie. I begge de nævnte tilfælde var det ligemeget om det var høj eller lav. Men kunderne kunne lide at komme hos Nis Schlitterlau.

Ingvard Petersen havde barbersalon i Nygade 24 fra ca. 1920 til 1955. Han var født i Kollund og havde lært faget i Flensborg, hvor han også lærte sin kone at kende.

Sønneren Herbert Petersen lærte faget hos frisørmester Theodor Behnke i Borggade 8. Da faderen i 1955 ophørte, startede han forretning i Nygade 20. Hans far hjalp ham af og til. I 1960 ønskede bagermester Jørgen Hansen, i hvis hus Herbert Petersen havde sin

salon, at udvide bagerforretningen. Herbert Petersen ophørte som barber, og fik derefter arbejde på Danfoss.

Jens Baltzersen blev uddannet til frisør hos frisørmester Jespersen i Gråsten og efter en tid som svend samme sted tog han til Tyskland. Han startede salon i Gråsten i 1942 på Torvet i den del af bagermester Stender's hus, der tidligere havde huset "Importøren".

Frisør August Jespersen har vi desværre ikke mange oplysninger om. Han havde sin første salon i Skolegade 2, i bagermester Jensen's ejendom, ca. 1948 byggede han huset på Ahlefeldtvej ved siden af posthuset. Han var brandværnsmusiker fra 1930 og virkede som barber til omkring 1970.

Barber Philipsen havde salon på hjørnet af Jernbanegade og Ringgade. Via fru Aase Blom, der sammen med sin mand købte ejendommen i 1952 og oprettede tandteknikklinik der, har vi fået oplyst, at Philipsen havde frisørsalonen, da de købte huset i 1952 og drev den til engang først i 1960'erne. Han menes at have overtaget salonen efter barber Madsen, der var gift med en søster til elektriker Poul Frydendahl.

Julebrev

skrevet af Marie Petersen, f.Andresen (1888-1974) til hendes yngste søn Johan. Hun var datter af Johan Andresen, gårdejer i Ullerup og Marie Hanssen fra Nørremølle. I brevet fortæller hun om barndommens jul på slægtsgården i Ullerup. Hendes morbror var Chresten Hanssen på Nørremølle, og hun er dermed kusine til H.P.Hanssen. I 1917 blev hun gift med Christian Petersen fra Palæet. Begge ægtefæller var meget aktive i det nationale arbejde i Gråsten.

Kære Johan!

Julen 1963

Glædelig jul!

Nu sidder jeg her og tænker på min barndoms- og ungdoms jul, og da jeg er færdig med sytøj og deslige, kunne jeg have lyst til at fortælle dig om det.

Forberedelserne startede jo med slagting. Der blev lavet mange fine pølser, både til mad og til pålæg. Sorte pølser, (dog ikke ret mange, det var for dagligdags) medister, spegepølse, leverpølse og postej, tungepølse, mørbradpølse og rullepølse. I den første var tunge syet ind med isterdej, let saltet og let røget. (Kan du huske dem fra Palæet?) Der blev lavet sylte og meget andet.

Den næste var slagting af gæssene. Vi købte i sin tid magre pommerske gæs, som først blev drevet ud på stubmarken og derefter

fedet til juleslagtning. Der var i sin tid i Ullerup 3 store, tykke mænd. De blev kaldt "de tre stormagter". De vejede alle deres 300 pund. Den ene af dem, kromand Hans Norn, hentede gæssene i Pommern og solgte dem til bønderne. Vi fik en halv snes stykker. De blev slagtede. Blodet blev omhyggeligt gemt til sort suppe, kaldet "gaasspaj"; et par stykker af dem blev gemt til stegning til fremmede i mellemjulen. Resten blev "hugget op": kråse, lever, vinger, hals og ryg blev lavet til sort suppe; lårene blev saltet og brugt til vinterens grønkalssuppe, og brystet blev let saltet og røget brugt til pålæg. Det var det lækreste lækre.

Nærmere jul kom bagningen. Til julebagningen blev der kun bagt ganske få rugbrød, men mange franskbrød, sigtebrød, samt småkager: vanillekranse, jødekager, kringler, pumpernikler og så to slags brune kager og en masse "knæppenørre" (24 pund mel). Alt blev lavet dagen før selve bagningen, som foregik i den store indmurede ovn. Alle hjalp til, børn, piger og karle, og det var et muntert selskab. "Æ knæppenørre" blev fyldt i mejerispande. Far fyrede selv op i den store ovn. Der skulle fyres så længe til den var klar. "Æ trolld" – det sorte – skulle jages ud. Så blev først brødene sat ind i en række for oven, og så alle franskbrød og sigtebrød. Der blev også bagt sandkage (pund til pund) og honningkage med smørkremstribes og søsterkage.

Lillejuleaftensdag lavede vi juletræspynt, og det gjaldt da om at være opfindsom. Juleaftensdag var mor meget tidligt oppe. Der skulle laves æbleskiver. Når dejen var hævet, begyndte bagningen, der kom sveskemos i, og de smagte vel nok fint, bedst lige af panden. Mor var gerne færdig ved middagstid. Da fik vi kun risengrød. Formiddagen gik for os børn med at sætte lys i stager, binde tråd i æblerne og fylde poserne med nødder og rosiner. Og så pyntede mor juletræet, og vi kikkede, hver gang døren gik op og kunne jo altid se en hel masse. Klokkerne tre drak vi eftermiddagskaffe med franskbrød med smør og æbleskiver.

Klokkerne fire gik alle, der kunne, i kirke. Ullerup sangforening sang oppe fra orglet, og det var det kønneste, jeg vidste. I koret stod der to store juletræer, kun pyntet med lys. I korbuen hang der

Gården i Ullerup er bygget i 1774. Marie Petersens far Johan Andersen står helt til venstre. Privat foto.

en stor lysekrone bundet af gran og med levende lys. Det var så smukt.

Når vi kom hjem, havde mor grønlangkålen færdig. Det var en stor portion, for den skulle jo slå til til et par dage. Der var røget skinke og svinehoved (fra novemberslagtingen), let saltede ribben, medister og rødbeder. Alle var der ved bordet, både karle og piger. Far sad for bordenden og ved hans venstre side sad mor og så alle børnene og pigerne. Ved fars højre side sad avlskarlen og så efter rang, og til sidst røgteren. Der var lagt dug på bordet, men det var ikke dækket. Vi børn skulle lære hver en julesalme udenad, og den skulle siges op der ved bordet, og det var meget flovt at skulle sige salmen op, når de alle sad der og hørte på det. Så læste far juleevangeliet, og vi sang en af de læste salmer.

Nu blev bordet dækket. Der var øl og snaps, og til snapsen var der kun to glas, jeg ved ikke af hvilken grund, for vi havde da

snapseglas nok. Far og mor tog den første. Mor tog den ikke for sin fornøjelses skyld. Det morede os altid meget at se hendes ansigt, når hun drak den. Så kom turen til karlene, pigerne ville ikke have noget, og børnene hverken måtte eller ville. Der blev jo sat noget kål til livs. Der var ingen dessert. Vi syntes, det tog alt for lang tid, og at de spiste alt for meget, og så skulle der oven i købet vaskes op bagefter.

Men omsider var de da færdige, og så kunne far tænde juletræet. Vi var ordnet efter alder, de mindste først, og så styrtede vi ind, og det var med betagelse, vi så juletræet. Der var dengang kun få, der havde juletræ. Julegaverne var ikke store eller mange. Vi fik hver et stykke legetøj eller drengene lidt værktøj. Da vi blev større, fik vi en bog. Karle og piger fik hver en stor portion ”knæppenørre”, æbler og nødder og ellers ingen gaver, det kom først, da vi var unge og tiderne blev bedre. Mor holdt altid på, at vi skulle have noget, som vi ellers ikke fik.. Det skulle ikke være noget af det, vi nu til dags kalder bløde pakker. Så hang der altid på træet en hel del småting, som vi selv måtte gå hen og vælge – det gjaldt også de voksne. Tingene var ”groschen-ting” (10 øre). Den gang kunne man jo få ikke så lidt for en groschen, bl.a.marcipangrise o.l. Vi sang altid en salme, inden vi fik gaverne og en salme, inden lysene blev slukket.

Så fik vi kaffe – æbleskiverne var på bordet hver gang, der blev drukket kaffe. De blev varmet i et lurfad med låg over i kakkelovnen. Bagefter spillede vi alle sammen kort, og så var den meget smukke dag slut.

Juledag var i hvert fald mor i kirke. Hun var der jo ikke om aftenen. Som voksne kørte vi til frimenighedskirken i Stenderup, og da var vi en hel vognfuld. Til middag fik vi risengrød varmet i øl og langkål. Om eftermiddagen var hele familien på Nørremølle. Var vi så heldige, at der var sne, var glæderne store. Vejen – den smalle hvor der kun kan køre én vogn – med de store hegn ved siden, det var som at køre i eventyrland. Når vi havde fået kaffen, var det om at få slæderne frem – og så gik det ned ad bakken – hu hej – og halvvejs op ad den anden (Nørremølle ligger jo i en

Dans om træet. Julekort ca. 1910.

lavning). ” A æ ba’n få æ præst å æ kabbala’n”. Så havde vi noget, vi kaldte ”æ stivstang”. ”Isenpikkerne” blev sat bagud og taget af de næste. Vi kunne sommetider være en 7-8 slæder i rad. Det var et meget betroet hverv at være leder af toget. Kørte vi i grøften, var der et evigt grin. Du kan tro, at gåsestegen fik ben at gå på.

På Nørremølle var der jo en sal, og der stod det store juletræ midt på gulvet, og så gik dansen - nu har vi jul igen - med min morbror Chresten foran og med et vældigt humør. Her var det altid så spændende, for de store kusiner dernede var jo ældre end vi var, og en af dem var sædvanligvis i København, og havde derfra så mange sjove ting med hjem, så vore øjne stod på stilke. Der var også så meget sjovt spiseligt på træet, dog kun én ting til hver. Når lysene i træet var slukket, skulle der spilles kort. Vi spillede et spil, som hed ”kør i by”. Der blev spillet om ”knæbbenørre”. Mændene spillede også kort, mens konerne snakkede.

Da vi blev voksne, var sangforeningens julebal den store begivenhed. Det glædede vi os til længe i forvejen. Jeg husker så tydeligt den jul, før jeg blev konfirmeret, søster Ingeborg og pigerne gik og snakkede om det julebal, og så kom det: "I dag 8 dage skal vi til julebal, og åh, hvor skal vi more os", og så sagde jeg: "Ha, ha, i dag om et år og 8 dage så skal jeg til julebal, og åh, hvor skal jeg more mig". Der kom jo alle dem vi kendte fra hele Sundved, og alle, der var hjemme fra højskolerne og fra militæret, og hvor ville vi gerne danse med dem med de blanke knapper, ja det var en fest. Din morbror Jens ville jo ikke være ved, at knapperne fik en ekstra omgang den dag, men det gjorde de nu, kejser Wilhelm skulle jo også have sit. Der blev startet med, at sangforeningen sang ved det store festligt pyntede juletræ, som stod midt i Kyds sal. Ind imellem blev der sunget fællessange, både julesalmer og fædrelandsange. Så gik alle de gamle ind til det fælles kaffebord, og så var der ordentlig plads for vi unge til at svinge os. Da de så var færdige, var det vores tur med kaffebordet. Et år havde vi fået Marie til at lave rebusser, og hele bordet blev overmalet. Peter Poulsen, der var opvasker (til daglig snedker) sagde ellers: "De æ noue skit noue, få vi kan sle-it kom tæ". Så gik dansen helt til den lyse morgen. Nå nej, vi kom dog hjem til malketid.

Vi legede meget som unge, og i juletiden var der næsten altid ordsprogsleg. Det var de mest fantastiske figurer, vi kunne lave. I Ullerup skulle det altid være noget med bøsser, for vi havde et helt arsenal af gamle forladere o.s.v. (hvor de er blevet af, aner jeg ikke, de var der ikke, da min far døde). I "æ hellet" måtte der ikke spises rugbrød – så hvor smagte det godt tredje juledag at få en rigtig rugbrødsmellemmad med noget godt af alt det fine pålæg, som vi havde lavet til julen. Æbleskiverne var altid på bordet, når der blev drukket kaffe, så du kan forstå, der skulle mange til.

Så kom nytåret med akkurat den samme "herom", nye æbleskiver og ny grønlangkål. Vi kæmpede i mange år for at få steg nytårsaften, men din morfar var stædig, der var intet at gøre. Jeg kan huske, mens jeg var i Taps, da fik jeg et af de meget sjældne breve fra min far (ellers fik vi kun brev med mange og lange formaninger,

når vi havde skrevet hjem efter flere penge),. Men altså da jeg var i Taps skrev min far til mig, om jeg ikke havde ondt af det for ham, for grønkålen var føjet efter i sne, så det var umuligt at få fat i den, og vi må nøjes med haresteg. Jeg skrev omgående, at jeg ikke havde det mindste ondt af ham, og efter den tid fik vi faktisk steg nytårsaften, så det må have bekommet ham meget godt.

Nytårsaften blev der lavet alle de drengestreger, som man også laver nu til dags. Der kom masser af børn og ”slog pottes for”, og min mor måtte dukke ned i spanden med ”æ knæppenørre”. Så gav det også æbler. Vi havde masser af de gammeldags ”kikker” (non-netit) og pigeoner. Er der noget der dufter af jul som netop de to slags æbler? Om aftenen var ungdommen langs. Vi havde samlet store potteskår sammen længe inden. Forstuen kunne være helt fuld. Vi skulle ordentlig passe på kaffekedlen, så den ikke blev suppet. Kunne vi få fat i den, så kom vi ind til kaffe. Det var mest naboernes karle og piger, der var jo ingen børn på vores alder, kun på Junckershof. Nytårsdag var vi i kirke, og så var julen omtrent forbi. Hellig tre kongers aften blev træet tændt for sidste gang. Resten af æbleskiverne og ”æ knæppenørre” blev spist, og så var det søgn igen – og det var meget velgørende.

Jeg kan huske en jul midt i halvfemserne. Det var dårlige tider, ingenting kostede noget, og der var smalhans. Far og mor har belavet os på, at vi ingen gaver fik, for de havde ikke råd; men vi skulle få juletræ og alt det andet, lige som vi plejede, og så syntes vi ikke, det gjorde så meget, om vi ikke fik nogen gaver. Lille juleaften, da vi kom hjem fra skole, fortalte pigerne, at far og mor var kørt til Sønderborg, men det gjorde de så tit, når der f.eks. skulle leveres korn, så det syntes vi ikke var så mærkeligt. Men så juleaften, da juletræet blev tændt, fik vi den fineste julegave, vi nogensinde havde fået. Ingeborg og jeg fik sådan et lille fint komfur, hvor vi kunne koge rigtig mad, (der var spritapparater under). Vi jublede. Hvad drengene fik, husker jeg ikke. Det viste sig, at mors gamle farbror i London havde sendt hende en 100-markseddel til at købe gaver for. Ja du kan tro, der var stor glæde og taknemmelighed. Mor havde vist aldrig i sit liv købt julegaver for så mange

penge, og hvor var det kønt af dem, at de købte gaver, for der havde jo været god brug for sedlen til meget andet og mere nødvendigt.

Ja i år har vi da fået julesne. Jeg var i Nejs til moster Nannas fødselsdag. Det var en pragtfuld køretur.

Nå ja, det var jo lidt af, hvad jeg mindes fra min barndoms og ungdoms jul.

Og så kun kærlig hilsen fra Mor

(75 i)

Årets gang 2001

Januar

1. Gråstens gave til Dronning Ingrid's 90-års fødselsdag var en række kobberlamper til alléen til slottet. Som tak herfor ønskede Dronningen, at der mellem lamperne skulle plantes rhododendron – et sidste smukt minde om Dronningen, der desværre ikke selv fik dem at se.
16. Borgmester Bendt Olesens nytårshilsen omtaler, at man i kommunen nu nærmer sig 4000 arbejdspladser. Man har fast-

En af lygterne ved slottet. Gave fra Gråsten til Dronning Ingrid's 90 års dag.

- holdt den lave skatteprocent og det gode serviceniveau. På hjemmesideområdet er Gråsten kommune nr.2 på landsbasis.
23. I en tid med megen tale om forurening er det glædeligt, at Fiskbæk og Adsbøl bæk igen har en stor bestand af vildlaks og ørreder takket være omhyggeligt opsyn med vandløbene.
 30. Arkivet har netop nu en udstilling på biblioteket. Den viser Gråsten havns historie gennem 80 år gennem et stort materiale af billeder og tryksager og biblioteket kan fortælle, at den nyder stor publikumsinteresse.

Februar

6. Byens og Ulsnæscenterets forretninger er gået sammen om at holde vinterudsalg. Samtidig gøres der opmærksom på de mange fine parkeringspladser.
13. Handelsstandsforeningens formand Hans Peter Toft fortæller i sin årsberetning, at år 2000 var et godt og initiativrigt år med mange specielle aktiviteter. På plussiden tæller også renoveringen af Nygade.

20. Gråsten vokser! Indbygger nr.7000 er netop blevet budt velkommen af borgmesteren.
27. Siden 1995 har Gråsten kommune præmieret forskellige byggeprojekter eller renoveringsarbejder. I år er valget faldet på Audiodans nye bygning på Bomhusvej.

Marts

1. 67 sportsudøvere fra kommunen er på rådhuset blevet fejret for præstationer i år 2000 med uddeling af medaljer
6. Bestyrelsen for Rinkenæs og Omegns Borgerforening og Rinkenæs Familieforening planlægger en sammenslutning, da de to foreninger har næsten samme formålsparagraffer og vedtægter.
13. På sidste byrådsmøde blev det vedtaget at påbegynde det planlagte slamminerealiseringsanlæg. Det skulle medføre, at slam-mængden for fremtiden vil kunne reduceres betydeligt.
20. Efter 18 år på posten som formand for Kværs forsamlingshus har Kaj Nielsen valgt at trække sig tilbage. Hvervet bliver dog i familien, da hans kone Edith overtager posten.
27. At skrive gækkebreve er noget specielt dansk. Gråsten bibliotek afholder gækkebrevs konkurrence med påfølgende udstilling og indbyder alle børn til at deltage.

April

3. Kværs og Tørsbøl borgere har holdt "store miljødag". 20 flittige borgere gik bevæbnede med plastiksække til angreb mod "vejsvinenes" efterladenskaber. Initiativet var ikke forgæves, for over 40 fyldte sække blev resultatet.
10. Efter 10 år i Fredensgade har beboerne i bofællesskabet der holdt flyttedag. Den nye adresse er Dyrkobelgårdallé 4, hvor beboerne nu kan nyde godt af lyse og venlige lokaler og frie omgivelser.
16. Den energiske vennekreds ved Dalsmark plejehjem har af-

holdt et velbesøgt loppemarked. Indtægten går til vennekredsens mange aktiviteter for beboerne.

17. Tre jagthornsblæsere blæste en festlig fanfare inden borgmester Bendt Olesen med en blankpoleret spade tog det første spadestik til Kværs-Tørsbøl ungdoms- og idrætsforenings nye multihal .
24. Rinkenæs Brandværnsforening har af Carlsbergs mindefond modtaget 16.000 kr til indkøb af to trompeter. Orkestret har i dag 23 aktive musikere. Forårsmarchen gennem byen foregik i år for 110. gang.

Maj

1. Gråsten sejlklub kan glæde sig over mange unge talentfulde sejlere. Derfor er glæden stor over en ny optimistjolle, der er sponsoreret af Tuborgfonden.
8. Så faldt den sidste kornsilo på havnen. Dens fald satte et endeligt punktum for en epoke: hvor der før var en erhvervshavn vil havnefronten omdannes til et boligområde.
15. I Adsbøl har en stor gruppe frivillige med økonomisk støtte fra Danfoss haft travlt med at klargøre og indhegne pladsen bag klubhuset. Den årlige ”dagplejedag” indviede den nye legeplads med deltagelse af kommunens 39 dagplejere og en stor del af dagplejens 150 børn og deres forældre.
29. Lions Clubs oldtimerløb blev en stor succes. 720 velholdte køretøjer trak mange tilskuere til og da vejret var perfekt, blev begivenheden en rigtig folkefest.

Juni

5. Gråsten landbrugsskole og Gråsten statsskovdistrikt er sammen ejere af et naturskønt område – slugten Adsbøldam – fra gammel tid kaldet ”E grue”. De to ejere arrangerer vandretur i området, der bl.a. er rigt på blomster og fugle.
12. Under haveomlægning ved Ringgade 11 dukkede det gamle

indgangsparti fra det daværende kommunekontor i form af to brolagte cirkler frem.

19. Det danske spejderkorps' Gråstenafdeling har fået en ny fane. Den blev i Søgårdlejren af grev Ingolf overrakt til spejder-nes repræsentant Jane Gregersen.
26. Ældresagen i Gråsten har en aktiv petanqueklub. Kommunen har bevilget et beløb til en carport. Den skal indeholde op-holdspladser til spillerne og et redskabsrum. Medlemmerne har selv taget hånd om byggeriet.

Juli

3. I juli måned er det muligt at komme på fisketur på Flensborg fjord med kutteren Mik Petersen af Åbenrå, der sejler hver weekend i et samarbejde med Gråsten og Broager turistbu-reau og kutterens ejer, skipper J.Jensen.
10. Gråsten tennisklub har været vært for 21 piger og drenge fra 8-14 år, der i en uge har været på tennisskole.
17. 20 børn fra Tjernobyl har været kommunens gæster i 14 dage. 9 frivillige hjælpere har på Gråsten landbrugsskole ta-get hånd om børnene i alderen fra 9-14 år, der alle kom fra et belastet miljø og vanskelige familieforhold.
24. Et flagsmykket Gråsten og en stor folkemængde tog sammen med borgmesteren og byrådet imod Dronning Margrethe. Dronningen fik overrakt en buket røde roser – en tradition fra Dronning Ingrid's sommerophold.
31. Som sædvanligt fik ringriderfesten et godt og festligt forløb – dog med den undtagelse, at der blev øvet hærværk mod 11 biler, der stod på parkeringspladsen ved kirkegården – de fik tilsammen punkteret 27 dæk.

August

7. Dronning Margrethe var sammen med en række indbudte gæ-ster til stede ved indvielsen af Danfoss Drivers nye udvidel-

se – en bygning på 6000 m².

15. Torvedagene, der stod i Gråsten-æblets tegn under slogan'et ”Hvorfor bide i det sure!” fik et godt og festligt forløb, især børnenes marked om lørdagen er et festligt tilløbsstykke.
22. K.F.U.M.spejderne i Rinkenæs indbyder til reception i anledning af gruppens 50-års fødselsdag – der bliver også arrangeret et løb, der fortæller om hvad spejderliv i dag byder på.
29. Førdeschule har haft fernisering på en udstilling af 5 værker af maleren Torsten Jessen, Aabenraa, der ved denne lejlighed fik overrakt den tyske lærerforenings kunstpris.

September

4. Gråsten plejehjem har holdt rejsegilde på sin nye tilbygning på 400 m². Den vil komme til bl.a.at indeholde kontor, læse-

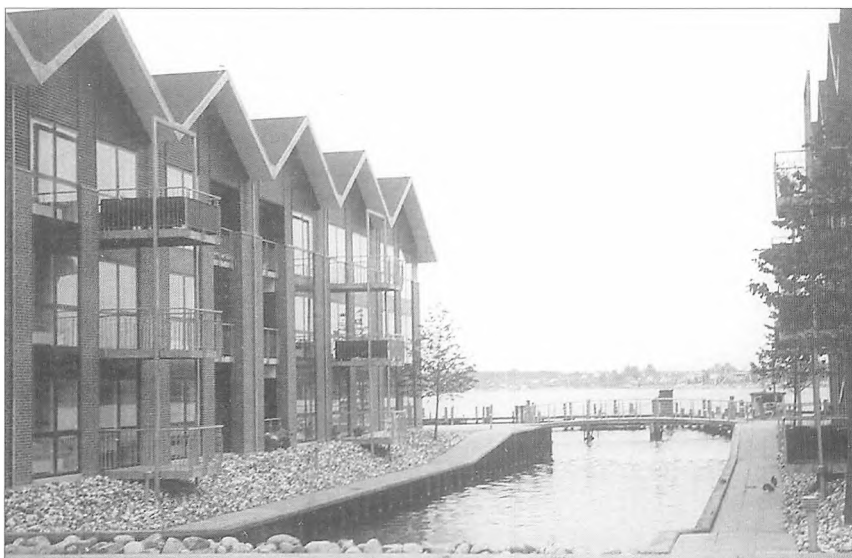

stue og dagligstue – udvidelser, der også vil gøre dagcentret mere brugervenligt.

11. Sozialdienst Fördekreis er klar til den nye sæson med mange initiativer på programmet. Den første onsdag i hver måned vil der være ”åbent hus” om eftermiddagen med adgang for både ældre og yngre.
18. Rinkenæs Ungdoms- og Idrætsforening har fejret 80-års jubilæum med et større arrangement på Rinkenæs skole med både sportskampe og underholdning – bl.a.opførelse af Rinkenæs revuen.
25. Gråsten havnekontor er blevet solgt. Det forlyder, at de nye ejere vil indrette restaurant i den kønne bygning.

Oktober

2. På havnefronten er nu alle 18 andelsboliger beboede. Samtidig med at beboerne er færdige med indflytningen lægges der

De første huse på Bryggen. August 2002.

sidste hånd på kanalanlægget mellem bygningerne.

16. By- og boligminister Lotte Bundsgaard har været på besøg; hun så nybyggeriet på Ahlmannsvej og indviede ”Bryggen”, byggeriet på havnefronten. Ministeren havde megen ros til overs for Gråstens mange spændende byggetiltag.
23. På havnen duftede der lifligt af røget fisk og frugt, og der var rigtig markedsstemning, da de nyhøstede æbler fra Gråsten på ”æbledagen” skulle sejles til Flensborg.
30. I skytteforeningens lokaler på Gråsten skole har ringriderforeningens komité uddelt tombolaoverskuddet på 35.325 kr. til en række foreninger, der i årets løb har udført frivilligt arbejde.

November

6. For 12. gang udsender K.F.U.M. spejderne i Gråsten et julemærke. Motivet er Rinkenæs gamle kirke, fotograferet en sollys vinterdag af H.C.Lassen.
13. Søndag d.11.11 var der i Gråsten slotskirke fælles dansk-tysk gudstjeneste for at fejre Luthers fødselsdag d.10.11.
20. Gråstens ungdom har fået et nyt værested. Den nye ungdomsklub ”Chicken House” har nu fået nye lokaler, der er opført i forbindelse med fagfløjen på Gråsten skole.
21. Ved en reception i slotskirkens våbenhus efter gudstjenesten har kirkegængerne haft lejlighed til at hilse på Gråsten og Adsbøls nye organist Thomas Bielefeld.

December

4. Gråsten har fået et nyt kunstværk, skænket af B.H.F. gruppen. ”Pergola” er udført i polerede granitfliser af billedhuggeren Ingvar Cronhammer og er opstillet på den gamle Danexport grund.
11. 17 børn fra Stjernevejens børnehave har haft travlt med at klippe og klistre julepynt, der nu pryder et juletræ i ”Danske Bank”.

"Pergola".

18. Superbrugsen har nu præsenteret årets Gråstenvin, der som sædvanlig prydes med et billede af Gråsten slot. For hver solgt flaske går 2 kr. til Gråsten Turistforening – det blev i 2001 til 10.000 kr.

Lokalhistorisk Arkiv for Graasten By og Egn.

Årsberetning 2001

Årets første arrangement var en udstilling på biblioteket om livet på Gråsten havn gennem tiderne. Havnen blev bygget i 1923 og nu, hvor den ikke mere har betydning som erhvervshavn og fabriks- og lagerbygninger er nedrevet til fordel for boligbyggeri, mente vi, at det ville være af interesse at vise billeder af svundne tiders virksomheder på havnen. Årsskriftet for 2000 har allerede bragt to artikler med emner fra havnen, nemlig G.O.Hansens artikel om havnens historie og specielt hans kreatureksportfirma samt Gert Hau-rums artikel om slagteriet. Udstillingen kunne ses i 14 dage i januar måned.

I samarbejde med Gråsten kommune har arkivets medarbejdere udarbejdet beskrivelser af mindesmærker og skulpturer i kommunen. De skal i nærmeste fremtid udgives som et lille hæfte eller opslagsværk.

SLA, der er en sammenslutning af lokalarkiver i Danmark, sender regelmæssigt vejledninger og forslag til aktiviteter ud til arkiverne landet over. Et af deres forslag for efteråret var udstillinger over emnet "Kærlighed". Efter nogle overvejelser og diskussioner endte det med, at Else Egholm med bistand fra Elsebeth Thygesen og Lisbeth Tiedemann arrangerede en udstilling på biblioteket med emnet bryllupper, hvor mange ældre og nyere billeder og genstande var smukt og spændende anbragt på væggen og i montre.

Som hvert år har vi haft mange interesserede besøgende, der dels har haft spørgsmål til os vedrørende fortrinsvis familieforhold og dels har haft billeder og papirer med for at aflevere dem til arkivet.

Af afleveringer kan nævnes:

En stor samling af private papirer og fotografier fra Chr. Petersens familie i Bækken, private papirer, postkort m.m. vedr. Mathilde Paulsens familie samt en mappe med beretninger, billeder og andet materiale fra besættelsen fra Peter Villy Bøttcher. Mappen må udlånes til interesserede. I alt 35 afleveringer i løbet af året.

Så er vi endelig nået så vidt, at edb-udstyret til arkivet er indkøbt. Desuden er registreringsprogrammet Arkibas anskaffet. Der er tale om en større udskrivning, som er skaffet dels af midler fra fonde, dels af Historisk Forening og af arkivet, i alt ca. 45.000 kr.

Så nu forestår der et større arbejde med at sætte sig ind i programmet. Heldigvis har vor nye medarbejder Per Thomsen forstand på edb og kan vejlede os; men da der er tale om et stort 27 år gammelt arkiv, er der lang vej igen, inden vi når helt igennem bunkerne. En forudsætning for, at vi har kunnet gå i gang med indtastningen, er den omregistrering, vi gennemførte i 97-98, da vi anskaffede nye reoler og flyttede alle arkivalier ind i magasinrummet.

I arkivets åbningstider, mandag fra kl. 14 – 16 og torsdag fra kl. 16 – 18 er alle interesserede velkomne til at besøge arkivet og se, hvad vi arbejder med. Andre tider kan aftales med en af medarbejderne.

Kirsten Thomsen

Historisk Forening for Graasten By og Egn

Årsberetning 2001.

Generalforsamlingen afholdtes d. 26. april på Den gamle Kro. Med undtagelse af Hans Dall, som ikke ønskede at fortsætte, blev alle genvalgt. I hans sted valgtes Per Thomsen.

Efter kaffen vistest lysbilleder af alle de gamle mindesmærker i Gråsten kommune. En 8. klasse fra Gråsten skole havde i 1990 haft til opgave at fotografere og indtale på båndet, hvad de forskellige sten stod for.

Udflugten gik til Vejleegnen. Første stop var Bindeballe købmandsgård, hvor den medbragte mad spistes, og derefter var der lejlighed til at se en gammel købmandsgård fra omkring 1860'erne, rigtig spændende.

Derefter gik turen med en guide fra Vejle turistbureau til Tørskind grusgrav med skulpturer af Robert Jacobsen. Med guidens forklaring og lidt fantasi kunne man måske få lidt sammenhæng i tingene, men mon ikke vores skattekrone kunne være brugt lidt bedre?

Videre til vikingebroen ved Ravning, Jellingehøjene og den ny-restaurerede Jelling kirke. Kaffe på Jelling Kro og videre til Nørup kirke som nok var besøget værd. Hjemturen gik gennem den smukke Greisdal til Vejle og derefter sydpå. Deltagerantallet kunne godt have været lidt bedre.

Efterårsmødet d. 15. november i Ahlmannsparken med museumsinspektør Hanne Christensen fra Aabenraa: "Byggeskik og landskab i Sønderjylland". Efter kaffen udleveredes årsskriftet, som mange efterhånden ser frem til at få.

Foreningen havde d.5.december inviteret medarbejderne i arkivet, medlemmer af fotogruppen samt enkelte andre, i alt 20 personer til at besøge Landsarkivet i Aabenraa med efterfølgende kaffe på Skyttegården. En spændende aften med orientering og rundvisning ved en vagtmester.

Dette arrangement som en beskeden tak for det store frivillige arbejde, der udføres i arkivet.

Medlemstallet ligger ret konstant på omkring 380.

Frede Ihle

Bestyrelsen pr. 1.9.2002

Formand	Frede Chr. Ihle	Mågevej 16	74 65 11 99
Næstform.	Gert Conradsen	Nørretoft 14	74 65 91 45
Kasserer	Anne M. Nissen	Ahlmannsvej	74 65 19 01
Sekretær	Birgitte Hell	Limbækvej 3	74 65 91 86
Arkivleder	Kirsten Thomsen	Lyshøj 14	74 65 29 77
	Hans Paulsen	Stjernevej 31	74 65 10 70
	Hans Chr. Lassen	Klokkevej 1	74 65 10 76
	Erik Buchardt	Melskovvej 10A	74 65 07 94
	Per Thomsen	Stjernevej 25	74 65 10 29
Kommunens			
Repræsentant:	Hans Bollmann	Vestermark 4	74 65 94 25

Arrangementer i 2003.

Med hensyn til generalforsamlingen i april, udflugten, og efterårs mødet i november bedes man følge annonceringen i Gråsten og Omegns Folkeblad.

Gravenstein, Herzenshügel

